

Fragmenta in Lamentationes

1 Ὁ Ἱερεμίας αἰχμαλωτισθέντος τοῦ λαοῦ καὶ ὄντος ἐν Βαβυλῶνι, θρηνεῖ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι, καὶ θρηνεῖ περικοπὰς τινὰς καὶ διαστολὰς περιγράφων ἀρχομένας ἐξῆς ἀπὸ τῶν παρ' Ἑβραίοις στοιχείων. καὶ μετὰ τὸ τε λέσαι τὸν ἔφ' ἐκάστου στοιχείου Θρῆνον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν ἀπὸ τοῦ Θαῦ ἀρχόμενον, ὅπερ ἐστὶ τελευταῖον τῶν Ἑβραίων γράμμα, ἐπανέρχεται ἐπὶ τὸ Ἄλφ καὶ πάλιν θρηνεῖ, καὶ τοῦτο ποιεῖ τετράκις τὰ εἴκοσι καὶ δύο στοιχεῖα ἐπεξιών. 2 Ἐὰν ἴδωμεν ὑποχείριον γινομένην τὴν ψυχὴν τῷ διαβόλῳ ἢ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ἀπαξιαπλῶς ταῖς ἐχθραῖς δυνάμεσι τὴν τῆ φύσει θεωρητικὴν καὶ συννοεῖν τὰ ὄντα <καὶ> ἐπιστῆσαι δυναμένην, νοήσομεν πως τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν αἰχμαλωτίσαντα. ἀλλὰ καταφυγόντες ἐπὶ τὸν Χριστόν, τὸν κηρύξαντα κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν «αἰχμαλώτοις ἄφεςιν», ἐλευθερωθησόμεθα ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, κἂν μέχρι τοῦ δήσαι φθάσῃ ὁ αἰχμαλωτεύσας. ἦλθε γὰρ Ἰησοῦς «ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει». 3 Διὰ τοῦτο φασιν Ἑβραῖοι τῆς παλαιᾶς γραφῆς ἰσαριθμούς τοῖς στοιχείοις εἶναι τὰς βίβλους, ὡς εἶναι πρὸς θεογνωσίαν πᾶσαν εἰσαγωγὴν, καθάπερ τὰ στοιχεῖα πρὸς πᾶσαν τοῖς μανθάνουσι σοφίαν. καὶ διὰ τοῦτο τετραπλασιάζεται, τάχα διότι καὶ τῶν σωματικῶν τὰ στοιχεῖα καθέστηκε τέσσαρα. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἔκδοσις δὲ Ἀκύλα καὶ Θεοδοτίωνος ἐν τοῖς Θρήνοις οὐ φέρεται, μόνου δὲ Συμμάχου καὶ τῶν Ἑβδομήκοντα. Καὶ πάλιν· Ζητήσῃε δ' ἂν τις, πῶς τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βιβλίου πληθυντικῶς ἐχούσης Θρῆνοι, ἐνικῶς ἐν τῷ προοιμίῳ τὸν Θρῆνον τοῦτόν φησιν. ἀλλὰ μερικοὶ μὲν πλείους ὑπάρχουσι, τοῖς στοιχείοις διηρημένοι, εἰς ἓνα δὲ πάντες ἀνάγονται, πρὸς μίαν ὑπόθεσιν, τὸν Ἰσραήλ, ἀναγόμενοι. 4 Τὸν ἐξ ἀγάπης κλαυθμὸν μακαριζόμενον· τοῦ γὰρ ἀγίου ἐστὶ «κλαίειν μετὰ κλαιόντων». 5 Ἐγγίζων τῇ Ἱερουσαλὴμ ὁ κύριος «ἔκλαυσεν καὶ εἶπεν· εἰ ἔγνωσ καὶ σὺ τὰ εἰς εἰρήνην σου». «Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ, ἢ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπὶ συνάγει τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε». 6 Εἰ τοίνυν «μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι γελάσονται», ἔδει Ἱερεμίαν τὸν μυστικὸν τοῦτον κλαῦσαι κλαυθμὸν καὶ κατὰ τὸ «μακάριοι οἱ πενθοῦντες» πενθῆσαι τοὺς τοῦ πενθεῖσθαι ἀξίους. 7 Ἔοικε δὲ τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, δηλοῦν τοὺς ἐνοικοῦντας Ἰσραηλίτας, τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἔθνῶν, ὡς προειρήκαμεν, τοὺς προσηλύτους. εἰς δὲ ἀναγωγὴν ἐπεὶ συγγενέστερά ἐστι τῇ ψυχῇ καὶ ἀπερίστατα τὰ θεωρητικὰ μᾶλλον ἢ τὰ πρακτικά, τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ σημαῖνοι ἂν τῆς μακαριζομένης Ἱερουσαλὴμ τὸν πλοῦτον τῶν θεωρημάτων· τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἔθνῶν τὸν ποτὸν ἀριθμὸν τῶν καλῶν πράξεων. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἡ πεπληθυμμένη λαοῦ μόνη καθέζεται· τῷ τὸν νυμφίον λόγον ἢ νύμφη ἀποβεληκέναι γινομένη ὡς χήρα ἢ ποτε τοῖς προειρημένοις ἔθνεσι πλήθουσα. 8 Ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει ἀρμόζει τὴν Ἱερουσαλὴμ νοεῖσθαι λέγεσθαι μετὰ θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἐπὶ τὸ σκυθρωπότερον μεταβολὴν μεμονώσθαι καθίσασαν τὴν ποτε πλήθουσαν λαῷ, ἴν' ἢ μόνωσις ἢ ἐρημία ἢ αὐτῆς, ἐσχηκυίας μὲν ἄνδρα τὸν προστάτην ἔμψυχον λόγον, ὅτε αὐτῷ εἶπετο παρόντι καὶ βοηθοῦντι, κεχηρευκυίας δὲ καὶ καταλελειμμένης ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὰ ἡμαρτημένα. Καὶ μεθ' ἕτερα· Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸ ρητόν· πρὸς δὲ διάνοιαν, Ἱερουσαλὴμ εὐθηνοῦσα καὶ λαῷ καὶ ἔθνεσι πλήθουσα καὶ χωρῶν ἄρχουσα ἢ θεία ἐστὶ ψυχὴ. καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ οὐ μόνον οἰκία οὐδὲ ἔπαυλις οὐδὲ ἡ ταύτης μείζων κώμη ἂν προσαγορευθεῖσα οὐδὲ πόλις ἢ τυχοῦσα ἀλλὰ πασῶν πόλεων διαφέρουσα καὶ παρὰ θεῶν τετιμημένη Ἱερουσαλὴμ χρηματίζει ἢ τελεία ψυχὴ, μεγέθους ἀξιολόγου πόλει τῇ μεγίστη περιβαλλομένου αὐτῇ ὑπὸ τῆς σοφίας καὶ πάσης ἀρετῆς † περιγινόμενου πολλαπλάσια οἰκοδομήματα. Καὶ μετ'

ὀλίγα· Ὡσπερ δὲ ἔνεστιν ἰδεῖν Ἱερουσαλήμ εὐθηνουμένην, πληθύνουσαν λαῶ καὶ ἔθνεσιν καὶ ἄρχουσαν ἐν χώραις, οὕτως, εἰ μεταπτωτή ἐστιν ἡ ἀρετή, μονουμένην ποτὲ αὐτὴν καὶ χηρεύουσαν καὶ δουλεύουσαν, ὥστε καὶ φόρους τῷ κρατήσαντι αὐτῆς ἐχθρῷ τελεῖν, κατὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκπεπτωκότος τῆς ἀληθείας. 9 Τί δὲ δεῖ λέγειν καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἄρξασα χωρῶν ἐπὶ τοσοῦτον δουλοῦται παρὰ τοῖς ἐχθροῖς, ὥστε καὶ φόρον αἰεὶ αὐτὴν ἐπιτελεῖν, τελουσαν τοῖς κακοῖς δεσπόταις, ἃ ἂν ἐκεῖνοι προστάττωσιν; προσ τάττουσι δὲ χρηστὸν οὐδέν. καὶ τάχα καθ' ἕκαστον ὧν πταίει ἐν θάδε, φόρον τινὰ τελεῖ τῷ Ναβουχοδονόσορ, ὃς ἐρμηνεύεται Ἐγκα θισμὸς καὶ ἐπίγνωσις συνοχῆς· οὐ μόνω δὲ τῷ Ναβουχοδονόσορ, ἀλλὰ καὶ τοῖς σατράπαις αὐτοῦ. 10 Ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου Θρήνου, τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἄλφ ἀρξαμένου, τὴν λέξιν σῶσαι δεδυνήμεθα. ἐπὶ δὲ τούτου τί ἂν τις εἴποι, λεγομένης πόλεως κεκλαυκέναι ἐν νυκτί, ὥστε τὰ δάκρυα εἶναι ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῆς; εἰ μὴ ἄρα τοὺς ἐνοικουντάς τις ἐρεῖ πόλιν ὄνο μαζομένους, τοὺς καὶ φόρον τελουντας, κεκλαυκέναι ὑπομνησθέντας ἐξ οἷας εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας εἰς ὄσσην δουλείαν καὶ ταπεινώσιν ἐληλύθασι. πῶς οὖν διηγησόμεθα καὶ τὸ ἐν νυκτί, ἢ ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς κοινῆς ἀπάντων ἀνθρώπων ἀναπαύσεως ἡ πόλις ὑπο μιμησκομένη τῶν συμφορῶν, τουτέστιν οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες οὐκ ἀναπαύομενοι ἔκλαιον, καὶ ἔκλαιον κρουνηδὸν τῶν δακρύων καταρρεόντων ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῶν; ἐπετείνετο δὲ μάλιστα αὐτοῖς ὁ κλαυθμὸς καὶ ἐπέρρει τὰ δάκρυα, οὐχ ὑπάρχοντος κἂν ἐνὸς παραμυθουμένου αὐτοὺς ἀπὸ τοσοῦτων ἀγαπώντων, παντός τε τοῦ φιλοῦντος ἀθετοῦντος τὴν φιλίαν τὴν πρὸς αὐτὴν καὶ μεταβεβληκότος εἰς ἔχθραν. τίνες οὖν, ὡς πρὸς τὴν λέξιν, οἱ ἀγαπῶντες αὐτὴν πρότερον, ἀφ' ὧν οὐδεὶς ὑπῆρχεν παραμυθησόμενος αὐτὴν; τάχα αἱ λοιπαὶ τῆς Ἰουδαίας πόλεις, διὰ τοῦτο δὲ ἴσως ἀγαπῶσαι τὴν μητρόπολιν, ἐν καιρῷ περιστάσεως οὐ παρεκάλουν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸ ῥητόν. ἐὰν δὲ ὁ λόγος, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων παρεστήσαμεν, Ἱερουσαλήμ λέγῃ τὴν ποιάν ψυχὴν, αὕτη ἂν κλαίειν λέγοιτο, ἐκπεσοῦσα τῆς οἰκείας χώρας ἐν Συγχύσει γενομένη, καὶ κατάστασιν ἔχειν ἐναντίαν τῷ γελᾶν γέλωτα τὸν ἀπὸ χαρᾶς καὶ ἰλαρότητος, ὃν ὁ κύριος ἡμῶν ἐπαγγέλλεται ὑπάρξειν τοῖς τὸν μακαρίζομενον κλαυθμὸν κλαύσασι φάσκων· «μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελᾶσονται». καὶ ἐν τῷ Ἰὼβ δὲ «ἀληθινῶν» φησὶ «στόμα ἐμὸ πλήσει γέλωτος». τάχα δὲ διὰ τοῦτο καὶ εἰς τῶν πατριάρχων Γέλως λέγεται. ὁ τοίνυν στεναζὼν διὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ σκίηνει, ὥσπερ ὁ ἀπόστολος δεδήλωκεν εἰπών· «καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκίηνει στενάζομεν βαρούμενοι», τὸν ἐν ἐπαγγελίᾳ γέλωτα ποθῶν καὶ τὴν θεῖαν ἰλαρότητα, κλαυθμὸν κλαίει τροφιμώτατον καὶ ὠφελοῦντα τὴν ψυχὴν. 11 Οἰόμεθα δὲ τὸ μὲν ἀγαπᾶν θεϊότερον εἶναι καί, ἴν' οὕτως εἴπω, πνευματικόν, τὸ δὲ φιλεῖν σωματικόν καὶ ἀνθρωπικώτερον. τάχα δέ, οὐδενὸς φαύλου ἀγαπώντος, παρατηρητέον ὅτι περὶ μὲν τῶν κρειττόνων φησὶ· οὐχ ὑπάρχει παρακαλῶν αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν, περὶ δὲ τῶν ἐλαττόνων· πάντες οἱ φιλοῦντες αὐτὴν ἠθέτησαν αὐτὴν, ἐγένοντο αὐτῇ εἰς ἐχθρούς. οἱ μὲν γὰρ ὑποδεέστεροι καὶ ἠθέτησαν αὐτὴν καὶ ἐγένοντο αὐτῇ ἐχθροί· οἱ δὲ κρείττονες μόνον οὐ παρεκάλεσαν. 12 Πρὸς μὲν τὸ ῥητόν τοιοῦτος ἂν εἴη ὁ νοῦς· τὸν ἴδιον τόπον ἡ Ἰουδαία ἠμειψεν, αἰτίων τούτων γενομένων αὐτῇ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς (ἦν τεταπεινῶται ἁμαρτοῦσα καὶ τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ ἐγγεγερμένον, ὃ πρότερον εἶχεν ἐν θεοσεβείᾳ ὑπάρχουσα, καταλιποῦσα), ἔτι δὲ καὶ τῆς πολλῆς δουλείας αὐτῆς, ἦν δεδούλωτο ὑποτεταγμένη τοῖς πάθεσιν. μετοικισθεῖσα δὲ ἐν ἔθνεσιν ἰδρύνθη, ἔνθα εὐρεῖν ἀνάπαυσιν οὐ δεδύνηται, πάντων τῶν ἐχθρῶν καὶ ταδιωκόντων αὐτὴν καὶ καταλαβόντων καὶ κατακεκρατηκότων, αὐτῆς γενομένης παρὰ τοῖς ἔθνεσιν οἱ ἔθλιβον αὐτὴν. 13 Ὁ πρὸς τὸ ῥητόν νοῦς οὗτός ἐστιν· τοῦ νόμου λέγοντος· «τρίς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου», ἔσπευδον οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, μετὰ τὸ οἰκοδομηθῆναι

τὸν ναὸν ἐν Σιών ἀπὸ τοῦ χρόνου Σολομῶντος, ἐπιτελεῖν τὸ προστε ταγμένον. καὶ κύκλῳ τῆς Ἱερουσαλήμ τυγχανουσῶν τῶν πόλεων τῆς Ἰουδαίας, πάντοθεν ὁδοὶ ἦσαν φέρουσαι ἐπὶ τὴν Σιών . ταύτας οὖν ὁ προφήτης διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν <φησί> πενθεῖν σκυθρωπα ζούσας καὶ ἐν πάσῃ ἐρημίᾳ ὑπαρχούσας † καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς, ὅτε πολλὴ εὐφροσύνη καὶ ἰλαρότης ἦν ἐν αὐτοῖς, σπευδόντων ἐπὶ ἑορτὴν τῶν ἀπανταχόθεν Ἰουδαίων ἐπὶ τὸ Σιών ὄρος. πολλῶν δὲ οὐσῶν τῶν πυλῶν τῶν οἰκοδομηθεισῶν ἐν Σιών ἐκ πάντων τῶν κλιμάτων, φησὶν ὁ λόγος πάσας ἠφανίσθαι , καὶ τοὺς ἱερεῖς στενάζειν , δηλονότι τὰ ἱερατικὰ ἔργα τὰ κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας οὐ δυναμένους ἐπιτελεῖν, ἥτοι τῷ ἠχμαλωτίσθαι ἢ τῷ μηδένα εἶναι τὸν προσιόντα αὐτοῖς καὶ τὰς λειτουργίας τὰς ἱερατικὰς ἀπαιτοῦντα. ἀλλὰ καὶ αἱ παρθένοι , φησί, τῆς Σιών ἀγόμεναί εἰσι, δῆλον δὲ ὅτι ὑπὸ τῶν κεκρατηκότων πολεμίων. 14 Πρὸς δὲ διάνοιαν τῆς σκοπευτικῆς καὶ θεωρητικῆς δυνάμεως Σιών καλουμένης πολλὰ ὁδοὶ εἰσι τῶν ποικίλων δογμάτων, μυστικῶν τε καὶ φυσικῶν καὶ ἠθικῶν, τάχα δὲ καὶ λογικῶν, αἱ φέρουσαι ἐπὶ τὴν κατανόησιν καὶ θεῶν τῶν προκειμένων. ἐπὶ οὖν τις τὸ τούτων ἀσκητικὸν ἀπολέσας συγχυθῆ, πᾶσαι αὐταὶ αἱ ὁδοὶ πενθεῖν οὐχ ὀδευόμεναι, πανηγύρεως μὲν ὑπαρχούσης ταῖς προειρημέναις ὁδοῖς, ὅτε ὀδευόμεναι ἐξεταζόμεναι καί, ἴν' οὕτως εἴπω, διαβαινόμεναι· πενθεῖν δὲ ὅτε ἐρημοῦνται, οὐκ ἐρευνώμεναι οὐδὲ διεξοδευόμεναι διὰ τὸ ἀποπεπτωκέναι τοὺς ὀδευόντας καὶ αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τῶν παθῶν περισπᾶσθαι περὶ τὰ χείρονα. 15 Ἡ Σιών γλυκὴ μηδαμῶς ἔχουσα τι, ἐν πικρίᾳ διάγει καθ' ἑαυτήν . οὐ ληπτέον γὰρ τὸ πικραίνεσθαι νῦν ἐπὶ τινος εἴδους ὀργῆς. 16 Ἡ τῆς λέξεως σαφήνεια τοιαύτη τίς ἐστίν. ἔθλιβον τὴν Ἰουδαίαν χώραν ἢ θλίβειν γε ἠθέλοντι τινες πρὸ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας χρόνων, ἀλλ' οὐκ ἐκράτουν ὑπερασπίζοντες τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων, ὅτε παρεῖχον ἑαυτοὺς ἐκείνοις βοηθείας ἀξίους. ὅτε δὲ ἡμαρτον καὶ πρὸς τῷ μὴ ἀκούειν τῶν προφητῶν ἔτι καὶ ἀνήρουν αὐτοὺς οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, τότε παρεδόθησαν τοῖς θλίβουσιν ὑποχείριοι, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν γενέσθαι κεφαλὴν , τουτέστιν, ὡς Σύμμαχος ἢ μήνευσεν, ἄρχοντας . ἕτεροι δὲ τάχα παρὰ τοὺς θλίβοντας οἱ ἐχθροὶ ὄντες ἥτοι τῇ ἐπινοίᾳ ἢ καὶ τῇ ὑποστάσει, ἐν εὐθηνίᾳ ἐτύγχανον, ὑποχειρίων τοῖς θλίβουσι γενομένων τῶν διὰ τὰ ἀμαρτήματα ἐγκαταλειμμένων, τοῦ κυρίου ταπεινώσαντος διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβημάτων τοὺς παρανενομηκότας καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε τοῦτο ποιήσαντος, ὡς μηδὲ τοῖς νηπίοις αὐτῶν ἔλεον καταλειφθῆναι, ἀλλὰ πορευθῆναι αὐτὰ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐλαυνόμενα ὑπὸ παντὸς τοῦ θλίβοντος . 17 Ἀρξάντων τε καὶ εὐφρανθέντων τῷ τὸν κύριον διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβημάτων εἰς ταπεινώσιν παραδεδωκέναι τοὺς τὰς ἐν τοῖς ἀγίοις λογίοις συνθήκας πρὸς αὐτὸν οὐ τετηρηκότας. 18 Τὰ τῆς λέξεως ὅση δύναμις ἡμῖν σαφηνιστέον, ἐξετάζουσι τίς ἢ θυγάτηρ Σιών , καὶ ἐν τίνι ἔχουσα τὴν εὐπρέπειαν , τίς τε ἡ νομὴ , ἣν οὐκ ἔχουσιν οἱ ἄρχοντες τῆς θυγατρὸς Σιών δίκην κριῶν ἀποροῦντων βοσκήσεως· καὶ πῶς οὗτοι ἐστερημένοι ἰσχύος πορεύονται κατὰ πρόσωπον τοῦ διώκοντος . ἡγοῦμεθα δὲ τὸ μὲν ὄρος Σιών εἶναι μητέρα τῆς ἐν αὐτῇ συναγωγῆς θυγατρὸς χρηματιζούσης τῆς Σιών, τὴν δὲ εὐπρέπειαν τῆς θυγατρὸς Σιών τὴν κτήσιν τὴν ἐν πέπλοις αὐτῆς, ἣτις κτήσις ἐν τῷ καιρῷ τῆς προνομῆς ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐξῆλθεν ἀπὸ τούτων, ὃν κόσμος ἦν, τουτέστιν ἐξεκομίσθη (τοῦτο γὰρ ἐμφατικώτερον τῷ ἐξῆλθεν ὠνόμασε), τοὺς δὲ ἡγουμένους τῆς συναγωγῆς, διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τοὺς πολεμίους καὶ αἰχμαλωτίζειν, ἀποροῦντας τῶν συνήθων ὁμοιωθῆναι κριοῖς οὐχ εὐρίσκουσι τροφήν . ὥσπερ μέντοιγε κριοὶ ἐλαυνόμενοι μὴ τραφέντες ἀσθενῶς πορεύονται, τῇ ἀνάγκῃ τῶν ἐπιδιωκόντων εἵκοντες, οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες αἰχμαλωτοὶ γενόμενοι, ἀπαγόμενοι εἰς τὴν χώραν τῶν αἰχμαλωτισάντων, ἐπορεύοντο οὐκ ἐν ἰσχύϊ κατ' ὄψιν τοῦ διώκοντος . 19 Πρὸς δὲ διάνοιαν ἢ τοιάδε ψυχὴ θυγάτηρ ἐστὶ Σιών · οἷον ὡς θυγάτηρ δικαιοσύνης ἢ δικαία καὶ τέκνον σοφίας ἢ σοφία, οὕτω δὲ (ἐπεὶ Σιών ἐστὶ τὸ

σκοπευτήριον) ἢ σκοπευτικὴ καὶ θεωρητικῶς διεξοδικὴ θυγάτηρ Σιών ἂν λέγοιτο. εὐπρέπειαν δὲ αὐτῆς καὶ ἀξίωμα τί ἂν ἄλλο δεόντως νομισαίμην ἢ τὸν πλοῦτον τῶν τῆς ἀληθείας μετὰ σοφίας τεθεωρημένων ἀγίων δογμάτων; ἐπὶ οὖν ἀμελήσει τις, μετὰ τὸ κτήσασθαι εὐπρέπειαν καὶ ἀξίωμα, τῆς τε τοῦ τῶν συνοχῆς καὶ τῆς τοῦ πλούτου τοῦ θείου αὐξήσεως, ἀπορρεῖ καὶ ἐξέρχεται τὰ τέως κόσμος αὐτῆς τυγχάνοντα. ἄρχοντες δὲ οἱ ἡγήσα μένοι τοῦ λόγου καὶ χειραγωγήσαντες ἐπὶ τὴν κτῆσιν τῆς προειρημένης εὐπρεπείας, δίκην κριῶν, τῶν ἡγησαμένων, τῆς τῶν προβάτων ποιμνῆς οὐχ εὐρισκόντων νομῆν, ἐν σπάνει κατέστησαν καὶ αὐτοί, ἀνέντες τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων αὐτούς τε καὶ τὰ πρόβατα, ἴν' οὕτως εἴπω, πιᾶναι. διὰ τοῦτο ἀσθενήσαντες, καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ διώκοντος, ὅστις ἐστὶν «ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος», ἔμ προσθεν αὐτοῦ πορεύονται ἐλαυνόμενοι ὅπῃ ἐκεῖνος ἄγειν ἐθέλει. ἐὰν μέντοιγε ἡ προειρημένη θυγάτηρ Σιών ἐπιμέλειαν ποιήσῃ τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ τῆς εὐπρεπείας αὐτῆς καὶ πρόνοιαν τοῦ φρουρεῖσθαι τὸ ἀξίωμα, φαυλίζει καὶ μυκτηρίζει τὸν τῶν Ἀσσυρίων βασιλέα, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου μεμαθήκαμεν λέγοντος· «ἐφάυλισέ σε καὶ ἐμυκτηρίσέ σε παρθένος θυγάτηρ Σιών». 20 Ὁ γὰρ μιμησκόμενος ἐν τῷ τάδε τινὰ πάσχειν οὐ τοῦ ἐνεστη κότος μιμνήσκειται, ἀλλὰ τοῦ παρεληλυθότος. Καὶ μετ' ὀλίγα· Τοιαῦτα διαπορήσαντες ἐν τῷ τόπῳ καὶ ζητοῦντες ὑπόμνησιν παρεληλυθίας ταπεινώσεως αὐτῆς καὶ ἀπωσμῶν αὐτῆς, διὰ τὸ πεπτωκέναι τὸν λαὸν αὐτῆς εἰς χεῖρας θλίβοντος καὶ τὰ ἐπιφερόμενα αὐτῇ συμβεβηκέναι, ἐπισκοποῦμεν μὴ ἄρα ἡ κυρίως ταπείνωσις οὐκ ἄλλη τίς ἐστὶν τῆς ἀμαρτίας, ὡςπερ ὕψωσις ἢ κατόρθωσις, καὶ ἀπωσμός οὐδενὸς ἐνεργουῦντος γίνεται ἢ τῆς μοχθηρᾶς πράξεως· ἰκανὴ γὰρ αὕτη ἀπώσασθαι ἀπὸ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ κατὰ φύσιν καλλίστου. ὅτε τοίνυν μεθύουσα ἡ Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, καὶ ἐξεστηκυῖα ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐταπεινοῦτο, οὐκ ἐφήσθη τοῖς πταισμάσιν· ὅτε δὲ αἱ ἀνταποδόσεις αὐτῆς ἐληλύθασιν διὰ τοῦ τὸν λαὸν αὐτῆς πεπτωκέναι εἰς χεῖρας τοῦ θλίβοντος, οὐδενὸς αὐτῇ βοηθοῦντος, τότε ὑπεμνήσθη τῶν δι' ἃ ἔπασθεν, αἷτια ἐκεῖνα καταλαμβάνουσα εἶναι τοῦ τε πεπτωκέναι τὸν λαὸν αὐτῆς καὶ τοῦ ἀβοήθητον αὐτήν καταλελεῖφθαι. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐὰν δὲ ἡ τοιάδε ψυχὴ ἢ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἄξιον ζητῆσαι τὸν λαὸν αὐτῆς, οὗ πίπτοντος εἰς χεῖρας θλίβοντος, τῷ μὴ ὑπάρχειν βοηθόν, αὐτῇ μιμνήσκειται τῶν τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς ἡμερῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἰδίων οὐς ἀπώσθη ἀπωσμῶν, πρὸς τούτοις καὶ ἐπιθυμημάτων αὐτῆς ὅσα ἦν ἐξ ἀρχαίων ἡμερῶν. ὅρα δὲ εἰ μὴ τὰ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ψυχῇ θεωρήματα ὁ λαὸς ἐστὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅστις παρὰ τὸ ἐν ἀπροσεξίᾳ καὶ ἀμελείᾳ γεγονέναι τὴν ψυχὴν πίπτει καταβαλλόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ θλίβοντος. ἀπορρεῖ γὰρ τὰ δόγματα τῶν ἀμελούντων, ἐκθλιβόμενα ὑπὸ τῶν χώραν ἰσχόντων ἀμαρτημάτων παρὰ τῷ τῶν κρειττόνων ἀμελούντι, οὐδα μῶς ἴσχοντα τὴν ἐκ λόγου βοήθειαν. 21 Ὁ τῆς λέξεως νοῦς τοιοῦτός ἐστιν. ἐπεὶ ἀμαρτίαν ἤμαρτεν Ἱερουσαλήμ, ἐν σάλῳ γεγένηται καὶ ταραχῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς πάντας τοὺς πρότερον δοξάζοντας αὐτήν μεταβαλόντας ἦτι μακέναι τὴν τοιαύτην πόλιν, θεασαμένους αὐτῆς τὴν ἀσχημοσύνην. αὐτὴ δὲ ἐφ' οἷς πέπονθε διὰ τὰ ἀμαρτήματα, σάλῳ καὶ ἀτιμίᾳ τῇ ἀπὸ τῶν ποτε δοξαζόντων περιπεσοῦσα, στενάζουσα οὐκέτι εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐλήλυθε τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ μειώσασα αὐτὰ ὀπίσω ἀνακεχώρηκεν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐὰν δὲ Ἱερουσαλήμ ἢ τοιάδε ψυχὴ λέγεται, ἐντρεχῆς τις καὶ διορατικὴ καὶ «τῆς τοῦ θεοῦ εἰρήνης τῆς ὑπερεχούσης πάντα νοῦν» κατανοητικὴ, ἐπεὶ δυνατόν παρὰ πολλὰς αἰτίας καὶ ταύτην ἀμαρτεῖν, δηλοῦται τὸ εἰς σάλον αὐτήν μεταπεπτωκέναι ἀποστᾶσαν τῶν καλῶν καὶ ἐν τοῖς χείροσι γεγεννημένην. πᾶς δὲ ὁ τῆς ἀρετῆς ἐκπεσὼν καὶ τῇ κακίᾳ συμβιοῦς ἐν σάλῳ τυγχάνειν ὑγιῶς λέγεται. 22 Δηλοῖ τὴν ἀνακοπὴν τῶν ἀμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ, οὐκέτι «τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινομένης» τῶν πταισμάτων οὐδὲ ἐν τῇ νομῇ τῶν ἀμαρτημάτων γινομένης, ἀλλ' ἀποστρεφομένης

εις τὰ ὀπίσω ἐπὶ τῷ ἰδίῳ καλῶ. 23 Κατὰ μὲν τὴν σωματικὴν διήγησιν τὸ λεγόμενον περὶ τῆς Ἰερουσαλήμ νῦν τοιοῦτόν ἐστιν. ἐμπόδιόν ἐστιν ἡ ἀκαθαρσία τῆς Ἰερουσαλήμ· τίνος δὲ ἐμπόδιον, ἡμῖν καταλέλοιπε νοεῖν ὁ προφήτης. τάχα οὖν δηλοῖ ὅτι κωλυτικὴ ἐστὶ τῆς πορείας αὐτῆς ἡ ἀκαθαρσία . ἀλλὰ καὶ τοιάδε τις οὔσα δηλοῖ ὅτι Ἰερουσαλήμ τῶν ἐσχάτων αὐτῆς οὐκ ἐμνημόνευσεν . ταῦτα δὲ ὁ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὀρῶν τί διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἀπαντήσεται, οὐχ ἁμαρτήσεται. διὰ ταύτην τοίνυν τὴν ἀκαθαρσίαν ἐμπόδιον αὐτῆ· καὶ διὰ τὸ μὴ μνημονεύειν αὐτὴν τῶν ἐσχάτων αὐτῆς , τὰ θαυμαστά αὐτῆς καὶ τὰ μεγάλα, ἅτινα εἶχεν ὅτε ἀξία τοῦ ἐπισκοπεῖσθαι ἐτύγχανε, κατεβίβασε καὶ εἰς ταπεινότητα ἤνεγκε, πρότερον ὑπέρογκα ὄντα καὶ μείζονα παντὸς ἐπαίνου. ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα οὐκ ἦν ὁ παραμυθούμενος τὴν τὰ μέγιστα αὐτῆς καταβιβάσασαν. ἐπὶ τούτοις δὲ κατανόησον τὴν ἐμοῦ τοῦ λέγοντος ταπεινῶσιν, κύριε , ἐπει δὴ περὶ ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ τοῖς γενομένοις τῇ πατρίδι μου μεγαλύνεται . Καὶ μετ' ὀλίγα· Ζητητέον μέντοι κατὰ τοὺς τῆς ἀναγωγῆς νόμους, εἰ δυνατόν ἔν τινι τυγχάνειν ἀκαθαρσίαν οὐκ αἰτίῳ ταύτης ὄντι. ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ πρῶτα νοήματα τοῦ Θρήνου. ἡ τοιάδε ψυχὴ ἐκπεσοῦσα πάντως καὶ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ἐστίν, ἣτις ἀκαθαρσία κωλύει τὴν ἀγίαν ὁδὸν ὀδεύειν. καὶ ὡς περ τὰ ὑποδήματα κελεύεται ὑπὸ θεοῦ ὑπολύσασθαι ἀγίῳ τόπῳ ἐπιβαίνων ὁ ἱερὸς Μωσῆς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰησοῦς, οὐ καθήκοντος περικεῖσθαι νεκρὰν δορὰν ἐν ἱερῷ τόπῳ τοὺς πόδας, οὕτως εἰ μέλλοι τις ὀδεύειν ἀνεμποδίστως, τάχα οὐ μόνον ὑπολύσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποπλύνασθαι ὀφείλει τὴν ἀκαθαρσίαν τὴν γενομένην ἀπὸ τοῦ χοῦ περὶ τοὺς πόδας. καὶ οἰόμεθ' ἄγε τούτου σύμβολον εἶναι τὸ τὸν σωτῆρα βαλόντα ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα πεπλυκέναι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, λέγοντα τῷ μηδέπω συνιέντι τὸ μυστήριον καὶ διὰ τοῦτο κωλύοντι Πέτρῳ· «ἐὰν μὴ νίψω σε οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ», καὶ «ὃ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα». οὐκοῦν δεῖσθαι περιαιρούσαν<τας> περὶ τοὺς, ἴν' οὕτως εἴπω, πόδας τῆς ψυχῆς ἀκαθαρσίαν [καὶ] δεηθῆναι τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως αὐτὴν ἀποπλύνῃ καὶ δυνηθῶμεν μέρος ἔχειν μετ' αὐτοῦ. εἰ γὰρ παρα μένοι αὕτη, ἐμπόδιόν ἐστὶ τὴν κατὰ τὸν ὑγιῆ λόγον ἡμᾶς βαδίζειν ὀδόν, τὸν σωτῆρα τὸν εἰπόντα· «ἐγὼ εἰμι ἡ ὀδός». 24 Δῆλον δὲ ὅτι ἡ μὲν ὑγιαίνουσα ψυχὴ ἢ κἂν τοιαύτη ἄγε εἶναι βουλομένη ταῦτα πράττει, οὐ τοσοῦτον τὸ παρὸν μόνον σκοποῦσα, ὅσον προορωμένη τί καὶ εἰς τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν ἐπιτελουμένων ἀπαντηθήσεται. καὶ ἐὰν μὲν χρηστοῦ τίνος νομιζομένου ἐπὶ τοῦ παρόντος γίνεσθαι προθεωρῇ τὸ ἐν τῷ μέλλοντι πικρόν, παραπεμψα μένη τὸ δοκοῦν εἶναι ἠδὺ τὸ ἐναντίον πράττει, ὑπὲρ τοῦ μὴ μετὰ ταῦτα χαλεπῶ τινι περιπεσεῖν· ἐὰν δὲ ἐπιπόνου τυγχάνοντος τοῦ παρόντος ἀγαθαὶ ἐλπίδες διαδέχωνται τὸ φαινόμενον σκληρόν, ἔκου σίως αὐτὴν ἐπιδώσει τῇ τραχύτητι τοῦ δόξαντος ἂν εἶναι δεινοῦ παρά τισιν, ἐπὶ τῷ τυχεῖν τῶν διὰ τὸ ὑπομεμενηκέναι ταῦτα δια δεχομένων γλυκέων τὰ σκληρά. 25 Ταῦτα δὲ πάντα, φησί, παθοῦσα ἢ τροπικώτερον καλουμένη Ἰερουσαλήμ οὐδὲ τοῦ παραμυθουμένου εὐπόρησεν· ἀποστραφεῖσα γὰρ τὸν ἐν αὐτῇ λόγον καὶ ὄλη τοῦ πάθους γεγεννημένη, τὸν βοηθὸν ἀπολώλεκε, τὸν ἀεὶ κατὰ τῶν πόνων ὀπλίζοντα καὶ τῶν νομιζομένων δεινῶν τὴν προσέχουσαν αὐτῷ διάθεσιν. ἐπὶ τούτοις δ' ἐμοῦ τοῦ πολίτου τὴν ταπεινῶσιν ἴδε · ὡς ἂν λέγοι συγγενῆς ψυχῆς· τὸ τοῦ πολίτου μου πάθος, δι' ἣν ἐδιδάχθη φιλανθρωπίαν, ἐμὴ ἐστὶ συμφορά. κατανόησον οὖν, ὦ κύριε , καὶ μὴ τέλεον καταλίπης τὴν τὰ προειρημένα πεπονθυῖαν· μὴ ὑπερίδης τὸν ἐχθρὸν αὐτῆ, λέγω δὴ τὴν κακίαν μεγαλυθεῖσαν καὶ κεχυμένην κατ' αὐτῆς. δύναται δὲ τροπικώτερον λέγεσθαι τὸ ἴδε, κύριε, τὴν ταπεινῶσίν μου ὑπὸ τοῦ ἐνυπάρχοντος τῇ ψυχῇ λόγου, ἀτιμασθέντος καὶ τεταπεινωμένου καί, ἴν' οὕτως εἴπω, τὸ ἴδιον βασιλείον ἀπολωλεκός. 26 Ἐπιθυμήματα τοίνυν τῆς Ἰερουσαλήμ νοητέον τὰ ἐν τῷ ναῶ, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἀποκείμενα εἰς τὴν ἱερατικὴν λειτουργίαν εὐθετα, καὶ τὰ ἄλλως παρὰ τὸ ἐναποκεῖσθαι τῷ ναῶ θεῖα εἶναι πεπιστευμένα, οἷον τὴν

λυχνίαν τὴν χρυσοῦν καὶ τὰ λοιπὰ. πεπεισμένοι γὰρ οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ ταῦτα εἰς δόξαν θεοῦ ἐναποκεῖσθαι τῷ ναῷ, πάντων προέκρινον αὐτὰ ἐπιθυμοῦντες αὐτοὶ τι παθεῖν μάλλον ὑπὸ τῶν πολεμίων χαλεπὸν ἢ τούτων ὑποχείριον τι γενέσθαι τοῖς ἐχθροῖς. τὸ δὲ ἅγιασμα ἕθος τοῖς ἐκ περιτομῆς τὸν ναὸν καλεῖν. 27 Παραδοξότατον δὲ τι πέπονθεν ἡ Ἱερουσαλήμ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς αἰχμαλωσίας. ἐθεάσατο γὰρ ἔθνη, ἃ ἐνετείλατο ὁ θεὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὴ εἰσερχεσθαι, πατοῦντα τὸ ἅγιασμα, ἔνθα οὐδὲ τοῖς Ἰσραηλίταις εἰσελθεῖν θέμις, μόνων ἀξιωθέντων τῶν ἱερέων ἐν ἐκείνῳ μετὰ τῶν οὐ τυχόντων ἀγνισμῶν γίνεσθαι τῷ χωρίῳ. ἔφθασαν δὲ οἱ πολέμοι καὶ μέχρι τῶν ἀβάτων εἰσελθόντες εἰς τὸ πονεῖν ὃν μόγις «μετὰ πολλῆς ἀγιστείας ὁ ἀρχιερεὺς ἄπαξ τοῦ ἔνιαυ τοῦ εἰσήει». Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐὰν δὲ Ἱερουσαλήμ, καθάπερ προπαρεστήσαμεν, ἢ τοιάδε ψυχὴ τυγχάνη, νοητέον <τὰ> κατὰ φύσιν αὐτῆς ἀγαθὰ κόσμον αὐτῆς ὄντα, δι' ὧν ἐθεράπευε τὸ θεῖον, ἐναποκείμενα τοῖς ἀβάτοις αὐτῆς παντὶ τῷ πλὴν τοῦ ἀρχιερέως λόγου, ἐπιθυμήματα αὐτῆς καλεῖσθαι. ἐπὶ πάντα δὲ ταῦτα ὁ ἐν τῷ παλαίῳ κεκρατηκῶς ἐχθρὸς, θλίψας τὴν οὐ καλῶς ὑπὲρ αὐτῆς στρατευομένην, ἀλλ' ἀξίως ὑπὸ τῆς θείας βοήθειας ἐγκαταλελειμμένην, ἐκτείνας αὐτὸν διὰ τῆς εἰς τὰ μοχθηρὰ δραστηρίου δυνάμεως αὐτοῦ, ἐξέσπασε τοῦ ἡγεμονικοῦ καὶ ἔρημον τῶν καλῶν καταλέλοιπε τὴν ἀποστᾶσαν θεοῦ ψυχὴν. καὶ ἔθνη δὲ κατὰ τὸν τόπον ἀλληγορητέον τὸν ὄχλον τῶν κακιῶν, εἰσελθόντα εἰς τὸ δημιουργηθὲν ἡγεμονικὸν ἐπὶ τῷ εἶναι θεοῦ χωρητικὸν καὶ ἀληθὲς ἅγιασμα τοῦ βουλομένου νῶ καθαρῶ ἐπαναπαύεσθαι. ἅπερ ἔθνη ἀπαγορεύει ὁ θεὸς παντελῶς εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν· τί γὰρ ἄν ἄλλο κυριώτερον ἀπαγορεύεσθαι νομίζοιμεν ἀπὸ θεοῦ εἰσερχεσθαι εἰς ψυχὴν ἀριθμουμένην ἐν ἐκκλησίᾳ θεοῦ ἢ τὰ ἔργα καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, ἀληθῶς ἔθνη ἐχθρὰ ὄντα τοῦ θεοῦ; «ἢ γὰρ σὰρξ στρατεύεται κατὰ τοῦ πνεύματος», «τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός ἐχθρὰς οὐσίας εἰς θεόν». «τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται». 28 Ἐστέναζον διὰ λιμὸν καὶ μικρᾶς ἔνεκα βρώσεως ψυχὴν ἐπὶ στρεφούσης ἐκλείπουσαν παρεῖχον τὰ τιμιώτατα. πῶς δὲ τὰ προρρηθέντα ἐπιθυμήματα παρὰ τῶν πολεμίων ἀπενεχθέντα παρεῖχον εἰς ὠνήν τροφῆς; ἀλλ' «ἐξέτεινε μὲν ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ πάντα τὴν χεῖρα», κορεσθεὶς δὲ τῷ λαβεῖν ἅπερ ἤθελε, τὰ λοιπὰ καταλέλοιπεν, ἀνθ' ὧν ἐπρίαντο τὴν τροφήν. 29 Εὐχὴ παρὰ τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ ἴδε, κύριε, τὴν ἐμὴν ἀτιμίαν, ἀπολεσάσης τὸν κόσμον διὰ λιμὸν. μήποτε δὲ διάφορα τὰ ἐπιθυμήματα, προηγουμένως μὲν τὰ προδεδηλωμένα «ἐφ' ἅπερ ὁ ἐχθρὸς ἐξέτεινε τὴν χεῖρα», δεύτερα δὲ τὰ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ· καὶ τὰ μὲν κοινὰ παρεῖληφεν, ἀντὶ δὲ τῶν ἰδικῶν ἕκαστος ὠνεῖτο τροφήν. πρὸς δὲ ἀναγωγήν, ὡσπερ Ἡσαΐ ἀπέδοτο τὸ πρωτοτόκιο πυρρᾶς ἔνεκα τροφῆς, ἧς ἐπώνυμος γέγονεν (Ἐδῶμ δὲ Ἐρυθρὰ γῆ· καὶ γὰρ ἐγένετο γῆϊνος, καταφρονήσας μὲν τῶν πρωτοτοκίων, προηγουμένα δὲ ποιήσας τὰ γῆϊνα, ἅπερ Ἰακώβ ὡς ἀναγκαῖα μετήρχετο δευτέρῳ λόγῳ διὰ τὸ τυγχάνειν ἐν σώματι), οὕτω καὶ Ἱερουσαλήμ. ἀλλ' ὁ μὲν δίδωσι τῷ ἀξίῳ Ἰακώβ τυχεῖν, ἅπερ εἶχεν ἐπιθυμήματα, εἰ καὶ μὴ ταῦτα προεῖλετο· ὁ δὲ λαὸς Ἱερουσαλήμ δέδωκε μὲν καὶ αὐτὸς ἔνεκα βρώσεως, ἀλλ' οὐχὶ ἀγίου ταύτην κατασκευάσαντος, ἀλλὰ Βαβυλωνίων οἵτινες ἐνυβρίζουν ἔμελλον τοῖς δοθεῖσιν ἐπιθυμήμασιν. ὁ μὲν γὰρ Ἰακώβ οἶδε κοσμήσαι τὰ παρὰ Ἡσαΐ, οἱ δὲ Βαβυλώνιοι οὐ χρώνται τοῖς δοθεῖσιν ἐπ' ἰδίῳ καλῶ. οὕτω καὶ ψυχὴ δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων χρειῶν ἀπορρίπτει τὰ θεῖα μαθήματα τοῖς κατὰ περιεργίαν βουλομένοις ἐπὶ διαβολῇ καὶ χλεύῃ μαθεῖν. 30 Τὸν ἐπὶ τῇ ἀλώσει δεδήλωκεν ἐμπρησμὸν τῶν ἰσχυροτάτων οἰκοδομημάτων ἀψάμενον ἢ τὴν ἄλωσιν τῶν ὑπερεχόντων ἐν αὐτῇ πολὶ τῶν, ψυχῇ τε καὶ τοῖς ἐκτὸς οἰονεῖ πυρουμένων ταῖς συμφοραῖς. δηλοῖ καὶ τῶν ὑποβεβηκότων τὴν σύλληψιν τὴν εἰς δουλείαν ὡσπερ ἐν ἄγρα δικτύων, τῶν μὴ καλῶς χρησαμένων τῇ ἐλευθερίᾳ. οὗτοι γάρ, «οὐ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι τῶν ὀπισθεν ἐπελανθά νοντο»· ἀπέστρεφον δὲ ἀπὸ δόξης εἰς ἀτιμίαν, ἀπὸ

ἐλευθερίας εἰς δουλείαν, καὶ γέγονασιν ἀντὶ ἐνδόξων ἡμαυρωμένοι καὶ ἀφανεῖς ἐξ ἀτιμίας καὶ ὕβρεως· δι' ἅπερ εἰς διηνεκὴ πέπτωκε λύπην ἢ πόλιν. 31 Ἡ πρόνοια, φησὶν, ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς ἀσεβήμασιν οὐ κεκοίμηται· θεὸς γὰρ ὡσπερ εἰς χεῖρας λαβῶν αὐτὰ διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῖς διὰ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐνέπλεξεν ἔργους. καὶ γέγονέ μοι ταῦτα καθάπερ ἐπὶ τραχήλου ζυγὸς καὶ δουλείαν ἐπέθηκεν· ἦν γὰρ ἐδούλευσα τῷ Ναβουχοδονόσορ δουλείαν, τὰ ἐμά ἐστὶν ἀσεβήματα, διόπερ ἄτονος γέγονα παραδοθεῖσα τούτοις ὧν ὑποστῆναι τὴν δεσποτείαν οὐ δύναμαι. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὁ ζυγὸς αὐτοῦ κατὰ τοῦ τραχήλου μου. δεικνυταὶ δὲ διὰ τοῦ παρόντος ῥητοῦ τροπικώτερον δεῖν ἐκλαμβάνεσθαι τὰ ὡς περὶ παθῶν ἡμετέρων λεγόμενα <περὶ> τοῦ θεοῦ. πῶς γὰρ ἂν ἄλλως νοηθεῖη τὰ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀσεβήματα τῇ τοῦ θεοῦ συμπεπλεγμένα χεῖρὶ ἢ τροπικῶς; οὐ γὰρ ἂν τις λέγοι καὶ ταῦτα σωματικῶς. πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον, τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ πόλεως οὔσης τὸν τράχηλον λαμβάνεσθαι τροπικῶς, τὰ ὡς θεοῦ δὲ λεγόμενα μέλη μὴ τὸν αὐτὸν ἀκούεσθαι τρόπον; λεγέσθω δὲ τὰ νῦν ὡς ὑπὸ ψυχῆς εἰς ἀσέβειαν ὑπνωσάσης, ἐν τῷ ἀφηνιακέναι μὲν ἀπὸ τοῦ σωτηρίου ζυγοῦ τοῦ ὑγιοῦς λόγου, ὃν ὁ σωτὴρ ὀνομάζει χρηστὸν, ὑποδύναμι δὲ τὸν τῶν ἀσεβημάτων, δι' ὧν ἠτόνησεν ἀφεθεῖσα τῆς θείας ἐπισκοπῆς καὶ παραδοθεῖσα τῇ βασιλευούσῃ τῶν κακῶν ἁμαρτία, ἧς τοῖς θελήμασι διὰ τὸ ἀπεριόριστον καὶ ἄπειρον τῆς κακίας οὐ δύναται πάντῃ ὑπουργῆσαι καὶ κόρον αὐτῇ παρασχεῖν. ταπεινοὶ δὲ ὄντως ἢ ἁμαρτία καὶ ἄγχει καὶ κάτω βλέπειν ποιεῖ· ζυγὸς δὲ καὶ τὸ συνειδὸς ἄγχον ἀεὶ καὶ τιτρώσκον καὶ ἀνανεύειν μὴ συγχωροῦν καὶ πάσης ἀφαιρούμενον παρρησίας. πάρεσιν δέ, φησὶ, καὶ τῆς ἰσχύος ἧ μὴ καλῶς ἐχρησάμην ἐποίησε, καὶ λύομαι τὰ συνέχοντά με θεωροῦσα κακά. 32 Οὐκ ἐκ μέσου μου ἐξῆρην αὐτούς (εἰ γὰρ καὶ ἀπεστερήμην αὐτῶν, ἀλλ' ἐξῆν εἰς ἕτερα καταχρήσασθαι), ἀλλ' ἐν μέσῳ μου παθεῖν αὐτούς κατεδίκασε δι' ἅπερ ἠσέβησα, καὶ πεπόνθασιν οἱ ἐκλεκτοὶ μου τὰ χαλεπώτατα, αὐτοῦ τοῦ κυρίου τὸν οἶνον τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ ἐν ληνῷ πατήσαντος εἰς πλησμονὴν ἐμοὶ καὶ τῇ παρθένῳ τοῦ βασιλικωτάτου Ἰούδα. λέγοι δ' ἂν ἰσχυροὺς μὲν τοὺς δυνατοὺς ἐν πολέμῳ καὶ τῆς πατρίδος ὑπερασπίζοντας, ἐκλεκτοὺς δὲ τοὺς εὐγενεῖς ἢ σοφοὺς. σαφηνίζει δὲ τὸ ληνὸν ἐπάτησεν τὸ περὶ τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν τιμωρίας ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον· «ποτήριον ἐν χεῖρὶ κυρίου, οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος», κλινόμενον ἐκ τοῦδὲ τινος τοῦ κολαζομένου ἐπὶ τόνδε τὸν κολαζόμενον, ἕως πίωσι «πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς», τῆς τρυγὸς ὑπολειπομένης τοῖς ἁμαρτωλοτέροις ἔτι τούτων ὑπάρχουσιν, εἰς οὓς τελευταίους «ὁ τρυγίας» ἐκκενωθήσεται. 33 Οὐ χαλεπὸν δὲ ἰδεῖν, πῶς ληνὸν ἐπάτησε κύριος παρθένῳ θυγατρὶ Ἰούδα· ἐπεὶ γὰρ «ἂ σπεῖρει ἕκαστος, ταῦτα καὶ θερίσει», τάχα δὴ καὶ ἂ γεωργεῖ, ταῦτα καὶ τρυγᾷ. ὁ μὲν οὖν κρεῖττονα οἶνον ποιήσας εὐφρανθήσεται ἀπὸ τῶν ἰδίων γεννημάτων, ὁ δὲ γεωργήσας «ἄμπελον Σοδόμων καὶ κληματίδα Γομόρρας καὶ καρποφορήσας σταφυλὴν χολῆς καὶ βότρυν πικρίας καὶ θυμὸν ἀσπίδων ἀνίατον, πάντων ὑπὸ κυρίου συναγομένων» εἰς μίαν ληνὸν, πατουμένων τῶν κακῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ θλιβομένων, τοῖς τοιούτοις ἀκολούθως καρποῖς πίεται ὑπὲρ τοῦ τὴν χολὴν ἐμέσαι καὶ τὴν πικρίαν καὶ τὸν θυμὸν. καὶ πίεται, κατὰ μὲν τὸν Ἱερεμίαν εἰς τὸ ἐξεμέσαι, κατὰ δὲ τὸν Ἡσαΐαν εἰς τὸ ἐξεγερθῆναι καὶ ἐνδύσασθαι δόξαν τὴν συγγενῆ· οὐ γὰρ μάτην ληνὸν πατεῖ κύριος, καὶ μάλιστα παρθένῳ θυγατρὶ Ἰούδα. 34 Ἡ τοίνυν ψυχὴ πολλὰ παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν λαβοῦσα δυνατά τε καὶ ἐκλεκτὰ χαρίσματα, τούτων διὰ κακίαν ἐστερημένη καὶ τίνουσα δίκας, ὁ πέπονθεν ὁμολογεῖ. ὁ δὲ κληθεὶς εἰς τὸ συντριβῆναι καιρὸς ἐστὶν ὁ τῆς ἀνταποδόσεως, ὅτε κατὰ τὸν Ἰεζεκιήλ «οὐ μνησθήσεται πάντων τῶν δικαιωμάτων ὧν πεποίηκεν ὁ δίκαιος ἐν ἡμέρᾳ ἁμαρτίας αὐτοῦ». πενθοῦσα δὲ τὰ συμβεβηκότα ὠφελεῖται, τῶν πενθούντων καὶ κλαιόντων ἐπαγγελίαν ἐχόντων τὴν παράκλησιν καὶ τὸν γέλωτα. 35 Αἴτιον εἶναι τῶν ὀδυρμῶν ἔφη τὸ μὴ εἶναι τὸν ἐπιστρέφοντα τὴν

ψυχὴν αὐτῆς, ἤγουν τὸν ἀνακτώμενον κατὰ Σύμμαχον. ἠφανίσθαι δὲ λέγει καὶ τοὺς υἱοὺς δυναμωθέντος τοῦ ἐχθροῦ δι' ὧν ἐξημάρτανον· εὐσεβούντων γὰρ ἡμῶν οὐκ ἰσχύει, ἀσθενεῖ γὰρ προκοπόντων καὶ νεκροῦται τελειουμένων καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας συντρίβεται «λεπτυνόμενος ὡς χνοὺς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου, καὶ ὡς πηλὸς πλατειῶν λεπτυνόμενος». ἀναλόγως γὰρ ὧν ἀμαρτάνομεν καὶ τρέφεται καὶ δύναμιν ἴσχει, τοῦ δὲ πλημμελεῖν πεπαυμένων οἶονεὶ λιμῶ διαφθείρεται. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων τὰς θείας δυνάμεις εὖ μὲν πράττοντες ἡμῖν αὐτοῖς ἐνισχύομεν καὶ διώκομεν ἀμαρτάνοντες. διόπερ ὁ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ ἠφανισμένοι ἐξέδωκεν ἔρημοι . λέγει δ' ἂν ταῦτα ψυχὴ θεωρητικὴ τυγχάνουσα τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καὶ διὰ ῥαθυμίαν τὸν εὐφραίνοντα τοῦτον ἀπολέσασα λόγον καὶ πάντας τοὺς καρπούς, υἱοὺς αὐτῆς χρηματίζοντας, διὰ τὸ κατ' αὐτῆς ἐχθρὰν τὴν κακίαν δεδυναμῶσθαι. 36 Σιών φησι τὸ ὄρος, τὸν δὲ λαὸν Ἰακώβ , τὴν δὲ μητρόπολιν Ἱερουσαλήμ. ἐνετείλατο δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἰακώβ ἐντολὰς δι' ἃς παραβαινομένης ὑπ' ἐχθρῶν ἐκυκλώθη, κατὰ δὲ Σύμμαχον καὶ καθ' ἑτέραν ἔκδοσιν τῶν Ἑβδομήκοντα ἐνετείλατο κύριος κύκλω αὐτοῦ γενέσθαι τοὺς θλίβοντας αὐτόν , δηλαδὴ ταῖς εἰς τὸ κακοῦν τεταγμέναις δυνάμεσιν. 37 Τὸ τῆς Ἱερουσαλήμ δι' ἀμαρτίας ἀκάθαρτον ὡς δι' ἀφέδρου δε δήλωκεν. ἀνά μέσον δὲ λέγει ἢ τῆς Σιών καὶ τοῦ Ἰακώβ , ἢ ὅλου μὲν τοῦ ὄρους μέση (ἐν μέρει γὰρ αὐτοῦ ὠκοδόμηται), ὅλου δὲ τοῦ λαοῦ, νῦν τοῦτο σημαίνοντος Ἰακώβ , τὰ δυοκαίδεκα σκῆπτρα. διχῶς δὲ κατὰ λέξιν ἔστι λαβεῖν τὴν Σιών καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ , ἢ τοὺς τόπους ἢ τοὺς οἰκήτορας. ἀλλ' εἰ μὲν τόπος ἢ Σιών, χεῖρας αὐτῆς τὰ ἔργα, οἶον γεωργία καὶ εἴ τι χειροποίητον, φησὶ διαπεπετασμένης καὶ οὐ συνεστραμμένης οὐδὲ τὸ πρέπον ἔργον χερσὶ ποιουμένης, ὡς ἐν ἀργῶ καὶ ἐρήμῳ τῇ χώρᾳ. εἰ δὲ τοὺς ἐν οἰκοῦντας λέγει, χεῖρες ἂν εἶεν γεωργοὶ καὶ ἐργάται, μὴ συστέλλοντες εἰς ἔργα τὰς χεῖρας διὰ τὰ περιστάντα. εἰ δὲ τῆς Σιών χεῖρες τροπολογοῦνται, πῶς μᾶλλον τὰ κατὰ τὴν γραφὴν μέλη τοῦ θεοῦ. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄρος, ὡς εἶπεῖν, μετὰ τοῦ ἔθνους στενάζει, οὐκ ἔχον εἰς παραμυθίαν οὐ θεόν, οὐχ ἅγιον ἄνδρα. 38 Στόμα κυρίου τοὺς προφήτας ἐκκληπέτον, ὧν ὑπάρχων Ἡσαΐας ἔλεγε· «τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα». Ἱερουσαλήμ δὲ ὠνεῖ δισταὶ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ὡς «ἀποκτείνασα τοὺς προφήτας», καθὸ καὶ παρεπίκρανε τὸ στόμα κυρίου πόνοις αὐτοῦς πικροτάτοις ἐκδοῦσα. ὁ δὲ «τὸ αἷμα τῶν προφητῶν ἐκζητῶν» θεὸς ἀλγηδόσι ταῖς ἐκ πολέμων καὶ πάλιν αἰχμαλωσίαις παραδίδωσιν αὐτῆς νεα νίσκους τε καὶ παρθένους . ἀνθ' ὧν οὖν πέπονθεν, ἐξομολογεῖται τοῖς ἄλλοις ἑαυτὴν παράδειγμα τούτοις παρέχουσα, πρὸς τὸ μὴ παθεῖν παραπλήσια τὴν τοῦ θεοῦ μαθόντας δικαιοσύνην. 39 Μετὰ τὸ αἰσθητόν, παρθένους νόει τοὺς ἐν ἀφθαρσίᾳ βιοῦντας, νεανίσκους δὲ τοὺς ἐν ἀρετῇ εὐδοκίμους. πολλάκις γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι τοῖς ὑπευθύνοις συμπάσχουσιν. 40 Τοὺς ἐραστάς οἵτινές εἰσι, δεδήλωκεν Ἰεζεκιήλ λέγων πρὸς Ἱερουσαλήμ, ἦν Ὀλίβαν καλεῖ· «τάδε λέγει κύριος κύριος· ἰδοὺ ἐξεγείρω τοὺς ἐραστάς σου ἐπὶ σὲ κυκλόθεν, υἱοὺς Βαβυλῶνος καὶ πάντας τοὺς Χαλδαίους»· οὗτοι γὰρ πρότερον ὄντες φίλοι κατὰ θεῖαν πρόνοιαν εἰς ἔχθραν μετέβαλον. ὁ δὲ πολλάκις ἐπὶ ἔρωτος γίνεται τρεπομένου πρὸς μῖσος· λέγει γὰρ περὶ μὲν Σαμαρείας· «καὶ ἐξεπόρνευσεν ἡ Ὀλλα ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἐπέθετο ἐπὶ τοὺς ἐραστάς αὐτῆς τοὺς Ἀσσυρίους», καὶ μετ' ὀλίγα· «διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτὴν εἰς χεῖρας τῶν ἐραστῶν αὐτῆς, εἰς χεῖρας υἱῶν Ἀσσυρίων». λέγει δὲ καὶ περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· «καὶ εἶδεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Ὀλίβα, καὶ διέφθειρε τὴν ἐπίθεσιν αὐτῆς ὑπὲρ τὴν πορνείαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν Ἀσσυρίων ἐπέθετο». 41 Ἐν μὲν οὖν τῇ προφητείᾳ ἀλγεῖ τὴν ψυχὴν ὡς πεισόμενος δεῖ νότατα· ἐν δὲ τῷ παρόντι Θρήνω, ὡς ἤδη τούτων συμβεβηκότων, ἄχθεταί τε καὶ δι' ἀμαρτίας ὁμολογεῖ τὴν χρηστότητα τοῦ θεοῦ πικροτάτην ἑαυτὴν καταστῆσαι, ὡς καὶ ἀτεκνωθῆναι τὴν πολὺ τεκνον, καὶ τὸ δεινότατον, πολεμίᾳ χειρὶ. προσωποποιίας δὲ οὐσης, οὐ δεῖ ζητεῖν πόλεως κοιλίαν τεκοῦσαν καὶ καρδίαν λελυμένην. 42 Μερίζει

τὸν λόγον Ἱερουσαλήμ πρὸς τοὺς ἐχθρούς, οὓς ἀκοῦσαι βούλεται, καὶ πρὸς τὸν θεόν. ἀλλὰ τί παρακαλεῖ πρὸς ἀκοὴν τοὺς ἐχθρούς; τί δέ φησι τῷ θεῷ περὶ αὐτῶν ὡς ἐχάρησαν; μήποτε τοίνυν (ἐπεὶ «τῷ αὐτῆς καὶ Ἰσραὴλ παραπτώματι γέγονεν ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς», καὶ «ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται») πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τὰ πρῶτα λέγει προφητικῶς, πρὸς τὸν θεὸν δὲ τὰ δεύτερα. ἐγκατελείφθη παθεῖν ἵνα χώραν λάβητε, καὶ γέγονα δι' ὑμᾶς ἐχθρὰ τοῦ θεοῦ, καίπερ κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητὴ διὰ τοὺς πατέρας ὑπάρχουσα. διὸ τὸν ἐμὸν ἀκούσαντες στεναγμόν, καὶ τὴν αἰτίαν τούτου νοήσατε· τέλεον γὰρ ἐφ' ὑμετέρας σωτηρίας ἐγκαταλείμμαι, μὴ ἔχουσα τὸν αἰεὶ με παραμυθούμενον μετὰ πείραν κακῶν. νῦν γὰρ «ἐξέλιπεν ἄρχων ἐξ Ἰουδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ» ἦλθε γὰρ ὃ ἦν «τὰ ἀποκείμενα», «ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν», οὐπὲρ ἐκδικουμένου τοῦ αἵματος, οὐδεὶς ὁ παρακαλῶν ἔτι τὴν Ἱερουσαλήμ. 43 Τουτέστι· μὴ ἐπὶ πλέον ἀφεθῆ χρήσθαι αὐτῶν ἡ κακία, γένοιτο δέ σου ἐν ἐπισκοπῇ, ὡς εἴ τις εὔξαιτο τραύματα εἰς ὄψιν ἐλθεῖν ἱατροῦ πρὸς τὸ τυχεῖν τελείας ἰάσεως. τοῦτο γὰρ τὸ πᾶσα· μακάριον γὰρ μάλιστα μὲν τὸ μὴ ἀμαρτεῖν, δεύτερον δὲ τὸ πᾶσαν ἡμῶν ἐπισκοπεῖσθαι παρὰ θεοῦ τὴν κακίαν. 44 Ἐπιφυλλίσαι δὲ τὸ μετὰ τρυγητὸν τὰ βραχέα τῶν καταλειφθέντων ἐπιτρυγᾶν, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ πένητες, ὡσπερ οὖν ὅτε μὲν ἐπεσκόπεις ἐπιμελῶς, ἐκάθαιρες τὰ κλήματα μου, πάντα τὰ χεῖρονα μέχρι τῶν μικροτάτων περιαιρῶν «τῆς σταφυλῆς τῆς χολῆς καὶ τοῦ βότρυος τῆς πικρίας», οὕτω τοὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς ἐπιφύλλισον. τοῦτο γὰρ μοι λυσιτελέσ, εἶγε μετ' αὐτοὺς τελείως σωθέντας κἀγὼ κατὰ τὴν σὴν, ὦ κύριε, κρίσιν τεύξομαι σωτηρίας· οὓς ὀρώσα λελύπημαί τε σφόδρα καὶ κατέγων ἑμαυτῆς, τῆς ἐπισκοπῆς τῆς παρὰ σοῦ δεομένη. 45 Ὅμοιον παρὰ Δαβὶδ τὸ «πάντα τὰ κέρατα τῶν ἀμαρτωλῶν συνθλάσει». λέγει δὲ νῦν τοὺς ἄρχοντας, ἐν οἷς ἡ τοῦ ἔθνους ἰσχὺς καθάπερ ἐν τοῖς κερασφόροις τῶν ζώων, καὶ διότι τοῦ σώματος ἐξέχει καθὰ τῶν ὑπηκόων οἱ ἄρχοντες. καὶ Δανιὴλ δὲ τὰς βασιλείας ἀπέικασε κέρασιν. δηλοῖ δὲ καὶ τὴν ὑπεροψίαν τοῦ ἡγεμονικοῦ τὸ κέρας, ὡς ἐν τῷ «μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν». ἀποστρέψας οὖν αὐτοῦ τὴν σῶζουσαν χεῖρα τοῖς πολεμίοις εὐαλότους ἐποίησεν, οὓς δὴ καὶ φλόγα πάντα δαπανώσαν ἐκάλεσεν. εἴποις δ' ἂν καὶ πᾶν ἐξέχον νόημα κέρας, καὶ πῦρ τὰ «πάθη τῆς ἀτιμίας», οἷς ὁ πλημμελῶν παραδίδοται, πᾶσαν τὴν κυκλοῦσαν ἀπολέσας βοήθειαν κατὰ τὸ «παρεμβαλεῖ ἄγγελος κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν». 46 Καὶ γὰρ ἐν τῷ ναῷ τὰς σφαγὰς ἐτόλμησαν οἱ πολέμιοι, συγχωροῦντος τοῦ θεοῦ. καλῶς δὲ τὸ ὡς ἐχθρός· οὐ γὰρ ἐχθραίνων κολάζει ὁ θεός, ἀλλ' ὠφελῆσαι βουλόμενος ἢ τοὺς πάσχοντας ἢ τοὺς ὀρώντας. σκηνὴν δὲ καλεῖ τὸν ναὸν κατὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἁγίασμα, καὶ τόξον τὴν τιμωρητικὴν δύναμιν ὡς ἐν Ἀμβακούμ· «ἐντείνων ἐντε νεῖς τὸ τόξον σου ἐπὶ τὰ σκῆπτρα, λέγει κύριος», τὰς ἀντικειμένας δηλονότι ἀρχὰς τε καὶ ἐξουσίας. ὁ υἱὸς δέ, δεξιὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατὴρ τῶν ὑπάρχων, σφόδρα κατηγωνίσαστο, καταλύσας καὶ ἄπερ ἐν ναῷ θεοῦ ἔστησαν εἰδῶλα (ταῦτα γὰρ ἐπιθύμημα ὀφθαλμῶν), ἀποκτείνας ἀντὶ τῶν εἰδῶλων τοὺς ἐνοικήσαντας δαίμονας. 47 Βάρεις τὰς οἰκίας φησὶν, ἄπερ βασιλείας ἐξέδωκε Σύμμαχος. ἐπαναλαμβάνει δὲ τοὺς θρήνους, ὡς ἂν τις ἐπὶ πένθει περιαλγῶν. πάλιν δὲ δείκνυσιν, ὡς ταπεινὸν λογισμόν καὶ ταπεινὴν ἀνείληφεν ἔννοιαν, καθαιρεθέντων τῶν ὡς οἰκημάτων τε καὶ φρουρίων, καθὰπερ πληρῶντων τὸ ἡγεμονικόν. ἀρεταὶ μὲν γὰρ τὰ οἰκῆματα, ὑπ' αὐτῶν γὰρ σκεπόμεθα, ὀχυρώματα δὲ οἱ ἀναντίρρητοι λογισμοί. οὐ γὰρ ἐπὶ χειρόνων νῦν ἡ καθαίρεσις «ὕψωμάτων, ἐπαίρομένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ», οὐδὲ ταπεινότητος καθ' ἣν τις «μανθάνει τὰ δικαιώματα τοῦ θεοῦ»· ταῦτα γὰρ χαρᾶς, ἀλλ' οὐ θρήνου πέφυκεν ἄξια. 48 Σκηνὴν μὲν τὸν ναόν, ἄμπελον δὲ καὶ ἄμπελῶνα λέγει τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὸ «ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας» παρὰ Δαβίδ, καὶ «ἄμπελῶν ἐγενήθη τῷ

ἡγαπημένω» παρὰ Ἑσαΐα. καὶ Δαβὶδ μὲν ἐπάγει· «ἵνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς;» καὶ τὰ ἐξῆς, ὁ δὲ Ἑσαΐας· «ἀφεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ. ταῦτα καὶ ὁ παρὼν ἐδήλωσε Θρηῆνος. συστείλας γὰρ ἑαυτοῦ τὴν φρουρὰν ὁ θεὸς τοῖς πολεμίοις παρέδωκεν, οὐκέτι «κύκλω αὐτοῦ παρεμβάλλοντος ἀγγέλου» διὰ τὸ μὴ «φοβεῖσθαι τὸν θεόν». κατήργησε δὲ καὶ τοὺς κατὰ νόμον εἰς λατρείαν καιρούς, ὡς ἐν Ἑσαΐα φησὶ· «νηστείαν καὶ ἀργείαν καὶ τὰς ἐορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου». ὅπερ λήθην ἐκάλεσεν, ἀλλ' οὐχ ὡς πάθος ἀνθρώπινον. παρῶξυνε δὲ βασιλέα καὶ ἱερέα, ἀγανακτοῦντας εἰ μερὶς ὄντες θεοῦ τοιαῦτα παρ' ἄσε βούντων ὑφίστανται. 49 Τὰ λειτουργικὰ παρέδωκε σκευή, μηκέτι ταῖς παρ' ἄσεβων θυσίαις εὐαρεστούμενος κατὰ τὸ «ὄλοκαυτώματα κριῶν καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι». παρέδωκε δὲ καὶ τὸ συνέχον τείχος τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, ἡγουν τὰ βασιλεία καθάπερ ἐξέδωκε Σύμμαχος. οἱ δὲ δυσμενεῖς παραλαβόντες καὶ τὸν νεῶν ὡς ἐπὶ τελείᾳ νίκη λοιπὸν ἐώρταζον ἀλαλάζοντες. ψυχῆς δὲ θυσι ἀστήριον τὸ ἐν ἡμῖν λογικόν, δι' οὐπερ ἱερουργεῖται τὰ πάθη νεκρούμενα. 50 Πᾶσαν γὰρ αὐτῆς ἀφεῖλεν ἀσφάλειαν, τῆς τιμωρίας ἐκτείνας τὸ μέτρον· ὁ δὲ καὶ Ζαχαρίας τεθέαται. 51 Πενθεῖ δὲ τείχος καὶ προτείχισμα, τὰ πένθους ἄξια, τοῦ κλαίειν καὶ τοῖς ὀρώσιν αἴτια γινόμενα· «τὴν γὰρ βουλήν κυρίου τίς διασκεδάσει; καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;» κατὰ τὸν μακάριον Ἑσαΐαν. τὴν δὲ τοιαῦτα πενθοῦσαν εἴτε πόλιν εἴτε ψυχὴν ὡς εἶναι τοῖς ἐχθροῖς καταπάτημα, πενθεῖν εἰκὸς ἀγγέλου τοὺς πρότερον αὐτὴν ἄλλους ἐπ' ἄλλοις φυλάττοντας, μεῖζους τε καὶ ὑποβεβηκότας. εἰ γὰρ ἐπὶ σωθεῖσι χαίρουσιν, ἐπὶ πεσοῦσι πῶς οὐ πενθήσουσιν; 52 Ὡς γὰρ ὑπὸ γῆς ἢ θαλάττης καταποθεῖσαι γεγόνασιν ἀφα νεῖς. ἀπώλοντο δὲ καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ οἱ ψευδοπροφήται καὶ ὁ νόμος αὐτῆς ἀνάγκη δουλείας, ὃν δὴ προαιρέσει καὶ πρὶν ἀλῶναι κατέλυσαν. πύλαι δὲ ψυχῆς αἰ αἰσθήσεις, αἵτινες ἀμαρτανούσης κατακλύζονται τε πάθει καὶ γίνονται γήϊνα. καὶ αἰ ταύτας δὲ τηροῦσαι τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐκλύονται ἀπολωλότος νοῦ τε βασιλεύοντος καὶ λογισμῶν ἀρχικῶν ἐν τοῖς πάθεσιν, ὅτε τῆς ψυχῆς νόμος τε καὶ τάξις ἀπόλλυται, καὶ γίνεται Βαβυλῶν πλήρης οὕσα Συγχύσεως, μηδὲν ἔχουσα προνοητικὸν ὑπὸ θεοῦ βοηθούμενον. 53 Λυπηρὰ διηγεῖται θεάματα ἐν τῷ χωρίῳ τῆς εὐφροσύνης γε γεννημένα· φόβῳ γὰρ οὐδὲ θρηνεῖν τοῖς πρεσβυτέροις ἐπέτρεπον, καὶ τὰς πρώτας παρθένους εἰς γῆν ὄραν παρεσκεύασαν, μήποτε φανεῖσαι πρὸς βίαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ κάλλους, ἐν ᾧπερ ἐπρώτεον, ἐπισπάζονται. εἴποισ δ' ἂν καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ πάλαι πρεσβεύοντας, δι' ἣν οὕτως ἐλέγοντο, χοϊκοὺς γεγονότας καὶ πάθει ἀλόγοις ἐνιδρυθέντας κατὰ λόγον ἔτι μηδὲν ἐνεργεῖν καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς ἡγεμονικὸν ἀπογεώσαντας πνεῦμα καὶ πένθους ἄξιαν, ἣν εἶχον πάλαι, σωφροσύνην ποιήσαντας καὶ λογισμοὺς διαφθείραντας, οὓς πρὶν ἀφθόρους διέσωζον. 54 Δόξαν ἰδίαν φησὶν ὁ προφήτης θεοῦ τε ναὸν καὶ πατρίδος εὐσέβειαν. τῶν δὲ νηπίων τὴν ἔκκυσιν ὁ λιμὸς ἀπηργάζετο. εἴποισ δ' ἂν ὑψηλότερον, ὡς οἰκιοῦται τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα τὰ πάθη κατὰ τὸ «τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ;» τὰ κατὰ ψυχὴν ἐκείνων ἀναδεχόμενος δυσχερῆ, γνώσεως ἀληθοῦς μαρασμὸν καὶ φορὰν ἄστατον τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὰ γήϊνα καὶ στέρησιν δόξης τῆς ὑψούσης τὴν κεφαλὴν κατὰ τὸ «σὺ δέ, κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, δόξα μου καὶ ὑψῶν τὴν κεφαλὴν μου». 55 Τὴν παντελεῖ κακίαν ἐδήλωσεν, ὡς μηδεμίαν ἔχειν ἀρετῆς μαρτυρίαν μηδὲ τὸν πλημμελήσαντα παραπλήσια. τί γὰρ ὅμοιον ἀμάρτημα τοῦ μακρὰν τοῦ θεοῦ καὶ μετὰ τὸ πλησιάζειν ἀφηνιάσαντος; «εἰ» γὰρ «μὴ ἦλθον» φησὶ «καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον». διὸ καὶ «ἐν τοῖς ἐγγίζουσί μοι ἀγιασθήσομαι»· ὅτι «ὁ μὴ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου καὶ μὴ ποιῶν αὐτό, δαρήσεται ὀλίγας· ὁ δὲ εἰδὼς καὶ μὴ ποιῶν αὐτό, δαρήσεται πολλάς». τὸ οὖν τοσοῦτον πάθος, ὃ μὴ προφητῶν θεραπεῦσαι δεδύνηται, μόνου δεῖται θεοῦ. διὸ καὶ σάρκα πεφόρηκε, τῶν προφητῶν ὁμολογούντων ἀσθένειαν ἐν τῷ «κύριε, τίς

ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;» ἔλεγε δὲ καὶ πρότερον Ἰερου σαλήμ· «ἴδετε εἰ ἔστι πάθος κατὰ τὸ πάθος μου». ὁ τοίνυν «παίσας ἰάσεται· αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν». τὸ γὰρ τίς λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ σπανίου καὶ ἐπὶ τοῦ μηδενός· οὐδεὶς γὰρ ἀνθρώπων ἰάσασθαι δύναται τὴν ὑπὸ θεοῦ ἐπαγομένην πληγὴν. 56 Προφητεία μάταιος ἢ μηδεμίαν ἔχουσα ἔκβασιν καὶ ἦν εἶδωλα παρασκευάζει τὰ μάταια . καὶ ἄφ' ἑαυτῶν δέ τινες προεφήτευον δῆθεν «ἔνεκεν δρακὸς κριθῆς καὶ κλάσματος ἄρτου» κατὰ τὸ γεγραμμένον· οἵτινες οὐκ ἴσασιν ἀμαρτίας ἐλέγχειν καὶ τῆς ὑπὸ δαιμόνων ἀνασώζειν αἰχμαλωσίας , διὰ τῆς χρηστολογίας τὰς ψυχὰς διαστρέφοντες. ὡς δὲ τῶν ἀληθῶν τὸ λῆμμα καὶ ὁ λόγος, ὃν ἐκ θεοῦ λαμβάνουσιν, πέφυκεν ἀληθὲς καὶ συνάπτει θεῷ, οὕτω τῶν δαιμόνων ψευδὲς τε καὶ μακρῦνον θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν ῥοπῆς ἐξωθούμενον. ποῖα δὲ ἐξώσματα τὰ μὴ μάταια , καθάπερ ἐδείχθη, καὶ λήμματα ; δῆλον οὖν ὡς τὰ πλάνης ἐξωθούμενα καὶ προσάγοντα τῷ θεῷ. 57 «Ὁ» γὰρ ἐχθρὸς «ἡμῶν διάβολος περιέρχεται ὡς λέων ὠρυόμενος ζητῶν τίνα καταπήν» καὶ ὡς ὄφεις ἐφ' ἡμᾶς ἀφιεὶς τὰ συρίγματα . πλὴν μὴ γένοιτο λέγειν αὐτὸν ὡς κατέπιον , μήτε καταλαβεῖν ἐν ἡμῖν ἡμέραν ἦν ὁ συγκαίων ἥλιος ἀπεργάζεται· εἴρηται γάρ· «ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε». ἡδοναῖς γὰρ καὶ θυμῷ συγκαίει καὶ τὴν πλάνην ἡμῖν ὡς φῶς καὶ γνῶσιν παρέχεται. ψάλλοντες οὖν ἐροῦμεν· «εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς», καὶ τὸ «λαμπτήρ δὲ ἀσεβῶν σβεσθήσεται». 58 Οὐδέν, φησὶν, ἐξ ἑαυτῶν ἐποίησαν οἱ πολέμοιοι· θεῷ γὰρ ἐδόκει καὶ γέγονεν. διόπερ ἔλεγε καὶ Ναβουζαρδάν· «κύριος ὁ θεὸς σου ἐλάλησε τὰ κακὰ ταῦτα εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἐπήγαγε κύριος, ὅτι ἡμάρτετε αὐτῷ». πᾶς οὖν ἀπιστῶν τῇ κρίσει τῶν ῥημάτων τούτων ἀκούσεται. πάντες μὲν οὖν οἱ προφήται ταῦτα προὔλεγον, ἐξ ἡμερῶν δὲ ἀρχαίων ὁ Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ταῦτα προεμήνυσεν. 59 Ἔστιν ὅτε περιπαθεῖς ἢ γραφὴ τοὺς λόγους ποιεῖ καὶ τοῖς ἀναισθήτοις δίδωσιν αἴσθησιν, ἀλλομένους τε βουνούς εἰσάγουσα καὶ ὄρη σκιρτῶντα, καὶ βουνούς καὶ λίθους μαρτύρεται· ὅπερ ἐν τούτοις ἀδύνατον, τοῦ τείχους ὑπὸ πολεμίων ἤδη καθηρημένου. τεῖχος οὖν ἐνταῦθα βασιλεύς τε καὶ ἄρχοντας καὶ ὅσοι δυνάμει ταύτην περιτειχίζοντες, οὓς ἀξιοὶ χεῖν μετανοίας ἀδιάλειπτα δάκρυα , ἂ τοῖς ὀρώσι διὰ παντὸς προξενεῖ πεπτωκός. ταῦτα, φησὶν, ὑπάρχει αὐτοῖς, καὶ εἰ μὴ πάλιν τὴν λύπην σημαίνει τῆς πάλαι φρουρούσης δυνάμεως, ὑπερβολικῶς τοῦτο δηλών. «ἐν θλίψει δέ», λέγει, «τοῦ κυρίου ἐμνήσθησαν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας». τοῦτο τοίνυν ποιήσατε, φησὶ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας δακρύνοντες καὶ «ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν καταλύγητε»· μηδὲ νῆψιν ἡγεῖσθε τὴν ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγὴν· μετάνοια γὰρ εἰς σωτηρίαν ἐστίν. νήφει δέ τις οὐκ ἀγαθῶν, ἀλλὰ χειρόνων παυόμενος. τῷ δὲ νῶ συνάπτου διὰ παντὸς πρὸς Χριστόν, ὅπως σε φυλάξειεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καὶ σοι τεῖχος γένηται. 60 Προσεκτικὸν ἢ νύξ, συστρεφομένης ἐν αὐτῇ τῆς ψυχῆς ἐν τῇ τῶν αἰσθήσεων ἡρεμία. τότε κελεύει μελετᾶν ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ θεοῦ καὶ λέγειν μετὰ τοῦ Δαβίδ· «νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου ἠδολέσχουν, καὶ ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου». τῆς δὲ νυκτὸς εἰς τέσσαρας φυλακὰς διηρημένης, λέγε μετὰ τοῦ Δαβίδ· «προκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου», καὶ μετὰ τοῦ Ἀμβακούμ· «ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, καὶ ἀποσκοπεύσω, τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ κύριος ὁ θεός». τότε γὰρ ἐρεῖς· «ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ». ἄδο λέσχησον οὖν ἐν νυκτὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος· οὐ γὰρ ἐστὶ σοι «ἢ πάλιν πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας»· «οὐκ οἶδας γάρ, πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὃς πᾶς ἢ μεσονυκτίου ἢ ἀλεκτοροφωνίας ἢ πρωτῆ· μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὐρήσει ὑμᾶς καθεὺδοντας». καὶ πάλιν· «εἰ γὰρ ἦδεις ποῖα φυλακῆ ὁ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐργηγόρησας ἂν καὶ οὐκ ἂν εἶσας διορυγῆναι τὴν οἰκίαν σου». 61 Ἄρον πρὸς αὐτὸν χεῖράς σου διὰ τῆς τῶν καλῶν ἐργασίας. οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὁ ἀγών, δι' ἀπορίαν τοῦ θείου λόγου τῶν σῶν ἐκλειπόντων νηπίων , καὶ ἰσταμένων ἐπ' ἀρχῆς πασῶν ἐξ ὅδων , τῶν

έντολῶν τοῦ θεοῦ, καὶ προβῆναι μὴ δυναμένων ἄνευ θεοῦ συνεργείας καὶ τοῦ στηρίζοντος ἄρτου καρδίαν. 62 Τοῦ προφήτου παραινέσαντος, Ἰερουσαλήμ ἐπέισθη καὶ λέγει πρὸς τὸν θεόν· «μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ», «ἐπὶ βλεψὼν ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με», «μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με». μείζων ἀνθρωπίνης φύσεως ἢ πληγῆ. οἶδα παραβάσα τὸν νόμον καὶ τοῖς ἐντεῦθεν ἐπιτιμίοις ὑποκειμένη, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ «φαγῆ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας σου, κρέα υἰῶν σου καὶ θυγατέρων σου». ἐνόμιζον ἕως ἀπειλῆς εἶναι τὰ ῥήματα· ἔγνω, κύριε, ὅτι «ὁ νόμος σου ἀλήθεια». ἱερέως δὲ καὶ προφήτου σφαγὴν οὐκ ἐπυθόμην ἐν μέσῳ νεῶ. 63 Ἐπὶ γῆς ἦσαν ἐρριμμένοι πάντες οἱ δι' ἡλικίαν πρὸς τοὺς πόνους ἀδύνατοι, θέαμα λίαν ἐλεεινόν, ὡς καὶ νέων σφαγὴ καὶ παρθένων † εἶθε καὶ τούτων σφαγαὶ πρὶν εἰς ζωὴν πικροτέραν ἀπάγεσθαι. ἔξοδοι δὲ γῆς τὰ βιωτικὰ πράγματα, ἐν οἷς ἐκοιμήθησαν μὴ «γρηγορήσαντες μηδὲ προσευξάμενοι», κλείσαντες δὲ πρὸς ἀμαρτίας καὶ ἀφροσύνην τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς. καὶ τίνες οὗτοι; εἰ μὲν παιδάρια, οὐ θαυμαστὸν ἄγαν. νυνὶ δὲ πρὸ τούτων οἱ δοκοῦντες προβεβηκέναι κατ' ἀρετὴν καὶ πᾶς δὲ τὴν ψυχὴν ἀδιάφθορος καὶ δυνατὸς ἐν πολέμῳ γέγονεν ἐχθροῖς ὑποχείριος. σὺ δὲ ὡς ἀγαθὸς τὴν τοιαύτην αὐτῶν καταπαύεις ζωὴν, καὶ κατατέμνεις πᾶσαν αὐτῶν σύστασιν τὴν ἐπὶ κακῷ. 64 Οἱ κύκλω μου, φησί, τὴν Ἰουδαίαν οἰκοῦντες τὴν εἰς ἐμὲ ἔορ τὴν ἐνόμιζον καταφυγὴν, σωτηρίαν ἐντεῦθεν ἐλπίζοντες· ὧν οὐδεὶς ὑπολέλειπται διὰ τὴν σὴν αὐτοῖς ἐπενεχθεῖσαν ὀργὴν. δι' ὧν γὰρ ἡμάρτον, πολλοὶ καὶ δυνατοὶ γεγόνασιν οἱ ἐχθροί. 65 Δεινὰ συνέβη τῷ προφήτῃ καὶ πρὶν ἀλῶναι τὴν πόλιν καὶ ταύτης ἐαλωκυίας. διὸ στοιχειώσεως ἐτέρας κατάρχων, ἑαυτὸν ἀπο δύρεται, πτωχεῖαν ὀρών καὶ ἐρημίαν τῆς πόλεως διὰ παιδείαν κυρίου. καὶ αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἤττον γέγονεν ἐν ἐνδείᾳ ἀγαθῶν, ἅμα μὲν ἐν περιστάσει γεγωνῶς ἡνίκα τούτους ἐξήλεγχεν, ὥστε λέγειν· «διετέλεσα μυκτηριζόμενος πᾶσαν τὴν ἡμέραν», ἅμα δὲ καὶ ταῖς τῶν δεινῶν αὐτῶν κοινωνῶν συμφοραῖς καὶ τῇ ἐκ συμπαθείας ὀδύνη. φησί δὲ καὶ κατὰ τὸν Δαβίδ· «σκιά θανάτου ἐπεσκίασέ με». ὅταν γὰρ δοκῆ πρὸς βραχὺ δίδόναι τοῖς πόνους ἀνακωχὴν, αὐθις παλιν δρομεῖ διηνεκῆ τιμωρίαν ποιούμενος. 66 Τὸ ὅλην τὴν ἡμέραν δηλοῖ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς παρὰ τῷ Δαβίδ· «ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμῶν ἔθλιψέ με». σημαίνει δ' ἂν τὸ ἔστρεψε χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὅτι πάλαι μοι τὰ ἀγαθὰ χορηγῶν, νῦν τὰς παιδείας ἐπάγει, καθάπερ ἀλλάξας τὴν χεῖρα. 67 Τὴν σαθρότητα τὴν συμβᾶσαν ἡμῖν ἐκ τῆς ἀμαρτίας σημαίνει. 68 Συμφορὰ γὰρ ἐπίμονος γεροντικὴν ἀσθένειαν ἐμποιεῖ. 69 Οὐ γὰρ ἀφῆκέ με διαφυγεῖν τὰ δεινὰ πανταχόθεν πολιορκού μενον. λέγει δ' ἂν ἴσως καὶ τὸ περιβληθὲν τῇ πόλει τεῖχος πολέμιον. τὴν αὐτὴν δὲ τῷ Δαβίδ ἀφῆκε φωνὴν εἰρηκότι· «ἐκάθισάν με ἐν σκοτεινοῖς ὡς νεκροὺς αἰῶνος». τοῦτο δὲ διὰ τὰς ἀπὸ τῶν πολεμίων εἰρκτάς, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὰς ἐκ θεοῦ συμφοράς· ψυχῆς γὰρ σκότος οἱ πειρασμοί. ἰδικῶς δὲ «Ἰερεμίαν καὶ εἰς τὸν καταρράκτην ἐνέβαλεν ὁ Πασχώρ», σκοτεινὸν ὄντα καὶ ἀφεγγῆ, ὅποιον ἦν καὶ τῷ Δαβίδ τὸ σπήλαιον ἐν ᾧ παρὰ Σαοὺλ ἀπεκρύπτετο. δύναιτο δὲ καὶ εἰς Χριστὸν οἱ δύο Θρηνοὶ λαμβάνεσθαι, οὗ τύπος ἦν Ἰερεμίας τοσαῦτα παρὰ Ἰουδαίων πεπονθότος καὶ τέλος τάφῳ παραδοθέντος. 70 Ἀφύκτοις με κακοῖς περιβέβληκεν, ἐπιθεῖς τῷ τραχήλῳ μου λαὸν ἀπηνῆ καὶ παραπικραίνοντα καὶ μείζον ἢ κατ' ἐμὲ φορτίον. οὐκ εἰσηκούσθη δὲ κουφισθῆναι πολλάκις εὐξάμενος· εἰσακουσθῆναι γὰρ τοὺς ἀγίους ἔσθ' ὅτε κωλύει τὰ πράγματα. λέγει δ' ἂν ζυγὸν καὶ τοὺς κλοιοὺς τοὺς σιδηροῦς, οὓς ἀντὶ ξυλίνων θεοῦ κελεύσει περιεβάλετο, φέρεται γὰρ καὶ γραφή· ἐβάρυνε γὰρ τὸν χαλκὸν τοῦ τραχήλου μου. ἀπέφραξε γὰρ τὴν προσευχὴν μου καὶ λέξας αὐτῷ· «μὴ προσεύχου· περὶ αὐτῶν· οὐ γὰρ εἶσα κούσομαί σου». 71 Ὁρμήσας γὰρ πολλάκις οὐ συνεχωρήθη παραιτήσασθαι τὴν διακονίαν. ἔφασκε γάρ· «οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου», καὶ ὥσπερ ὑπὸ πυρὸς συνηλαύνετο. ἐμφράττει δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν ἁμαρτωλῶν οὐ συγχωρῶν

ἀμαρτεῖν. ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ προφήτης, ὅς γέ φησιν· «οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου παιζόντων». 72 Πᾶν αὐτοῦ, φησί, βέλος ἐκένωσε κατ' ἐμοῦ, τὴν ἐμὴν τιτρώσκων ἐπιθυμίαν καὶ μὴ συγχωρῶν μοι πράττειν ὡς βούλομαι. 73 Νεφροὶ δὲ ἐν τῇ γραφῇ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἰοὶ δὲ τὰ βέλη. καὶ με λοιπὸν ὡς ψεύστην διέσυρον ᾧδὴν με ποιήσαντες. καὶ φθάσας δὲ ἔλεγε· «κατὰ μόνας ἐκαθήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην» καὶ τὰ ἐξῆς· ὁ μὲν γὰρ ἐδεῖτο ὑπὲρ αὐτῶν, οἱ δὲ ἐπεβούλευον, καὶ ὅμως τὴν διακονίαν οὐκ ἦν παραιτήσασθαι. ἐπικραίνεται τοίνυν καὶ πά σχων ὑπ' αὐτῶν <καὶ> πάσχοσι συναλγῶν· καὶ ἀσεβοῦσιν ὑπερα χθόμενος. 74 Ψῆφω φησὶν ἡ ἀριθμῶ, καθ' ἕκαστον ὀδόντα παιομένου κατὰ τῆς σιαγόνος, ἢ λίθω σκληρῶ. καὶ κατὰ τὸν Δαβὶδ δέ φησι· «μετὰ σποδοῦ ἄρτον μου ἴσθιον», τὸ μὴδὲ ἄρτον σὺν ἡδονῇ λαμβάνειν δηλῶν ὑπὸ θλίψεως. οὐκ ἦν οὖν εἶναι τὴν ψυχὴν ἐν εἰρήνῃ, αὐτὴν ταραττομένην καὶ προσέτι βλέπουσαν ἕξωθεν θορύβους, ἕσωθεν μάχας. διὸ μὴδὲν ἐλπίσας χρηστόν, τὰς Ἰώβ ἀφήκα φωνάς· «ἀπείπατό με ἔλεος, καὶ ἡ ἐλπίς μου παρὰ κυρίου». οὐ γὰρ ἦν νικῆσαι τὰ περιστώτα δεινά. 75 Πρὸς πάντας γὰρ ὧν ἀγαθὸς τὴν παρ' ἡμῶν ὑπομονὴν ἀπαιτεῖ. τῇ γὰρ ψυχῇ, ἢ ζητήσει αὐτόν, ἀγαθὸν τὸ ζητεῖν, ἢ τις ὑπομένει μὴ ταραττομένη, μέχρι τὸ ἔλεος ἀπαντήσκειν, μὴδὲ μεθισταμένη, μέχρι τὸ σωτήριον ἐπιφανεῖ κυρίου, εἰς τὸ ἐλπίζειν εἰς ἕτερον. ἴσως δὲ καὶ ἡσυχάσει λέγει μὴ πολυπραγμονοῦσα τῆς προνοίας τὰ κρίματα. δεῖ τοίνυν, κἂν ἀγνοῶμεν, μὴ ἀφηνιάσαι κυρίου. 76 Ὅτι «ὁ ζυγὸς αὐτοῦ χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν». κἂν οὖν μὴδεὶς αὐτῷ συναινεῖ περί του, δεῖ μὴ συναπάγεσθαι, ἀλλὰ κἂν μονωθῆ πρὸς τοῦτο, τοῖς δεδογμένοις ἐγκαρτερεῖν καὶ ἐνιδρῦσθαι βεβαίως. «κύριος» γὰρ «κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ» φησὶν ὁ Δαβὶδ, καὶ «κατὰ μόνας εἰμι ἐγώ, ἕως οὗ παρέλθω», δηλονότι τοὺς πειρασμοὺς φιλανθρωπίας τυχῶν. 77 Ταπεινώσει γὰρ ἑαυτὸν φάσκων· «ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός», εἶπερ ὄντως ἐστὶν ἀνὴρ, καὶ τῆς μὴ καταισχυνοῦσης ἐλπίδος πεπλήρωται, ὅποιον καὶ τὸ «ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου». 78 Ἀρμόζει τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ λέγοντας τὰ ἐν τῷ ἔβδομηκοστῷ τρίτῳ Ψαλμῷ· «ἵνατί, ὁ θεός, ἀπώσω εἰς τέλος; ὠργίσθη ὁ θυμὸς σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου;» σύμφωνον δὲ τὸ «οὐκ εἰς τέλος ἀπώσεται κύριος οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ»· ἐρεῖ δὲ τῷ πρὸς ἀξίαν μετανοήσαντι· «διαλειπέτω ἡ φωνὴ σου ἀπὸ κλαυθμοῦ, καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου ἀπὸ δακρῶν». 79 Διὰ τούτων μανθάνομεν μὴ εἰρηκέναι τὸν κύριον μὴδὲ αἴτιον εἶναι τοῦ ταπεινωθῆναι τοὺς δεσμίους τῆς γῆς ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα κρίματα ἐγκλίνειν κατέναντι τοῦ θεοῦ, τὸ γὰρ δίκαιον ἀγαπᾶ καὶ εὐθύ, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἄξιον γενέσθαι καταδικάσαι ἄνθρωπον· οὐ γὰρ δύναται, φησί, τὰ ἐναντία ἐκ στόματος κυρίου ἐξεληλυθέναι, τὰ ἀγαθὰ καὶ τὸ κακόν· οὔτε γὰρ «δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ, οὔτε δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοῦς». τὸ οὖν ἀδικεῖσθαι ἄνδρας ὑπὸ πονηρῶν παρὰ τὴν θεϊαν κρίσιν ἐστὶ, γίνεται δὲ ὅμως ἐν τοῖς περιορωμένοις ὑπὸ θεοῦ, καθὰ τοῖς Ἰσραηλίταις ὑπὸ τῶν πολεμίων συνέβη, καὶ ἐν ἐπιστροφῇ θεοῦ λύεται. διὸ χρὴ ταύτην ἀναζητεῖν τοὺς ἐπὶ τιμωρίᾳ παραδοθέντας. 80 Μάτην ἄρα γογγύζοντες ἐπὶ τὸν δημιουργὸν τὴν αἰτίαν ἀνάγομεν· ὅπερ ὁ ζῶν ἄνθρωπος οὐκ ἔχει ποιεῖν· νεκρῶν γὰρ ἐν ἀμαρτίαις ἢ τοιαύτη προαίρεσις, εἰ μὴ ἄρα διελέγχει τὸν ζῶντα καθ' ἀμαρτίαν, καὶ θεὸν αἰτιώμενον. ὡς οὖν ἑτέραν αἰτίαν οὐκ ἔχοντες ἢ μόνους ἑαυτοὺς, τὰ παρ' ἑαυτῶν γενόμενα κρίναντες ἐπιστρέψωμεν. 81 Οὐκ ἔστι γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον τὸν ἑαυτὸν ἀγνοήσαντα· ἐπιγινώσκει δὲ τις ἑαυτόν, ἐπάγων ταῖς πράξεις τὴν διάνοιαν, ἅμα μὲν ἐπισκοπῶν αὐτάς, ἅμα δὲ καὶ νοερὰς ἐργαζόμενος. τότε γὰρ «ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα» καὶ τὰ πρὶν ἐξομολογούμενοι λέξομεν ὅτι «ἡμάρτομεν καὶ ἠνομήσαμεν ἀποστῆναι ἀπὸ σοῦ» καὶ «ὅτι δίκαιος εἶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐπήγαγες ἡμῖν». 82 Τὸ ἀναλαβεῖν καρδίας ἐπὶ χειρῶν δοκεῖ δηλοῦν τὸ οἰονεῖ μετὰ χειρᾶς λαβόντες τὰς ἑαυτῶν ἐννοίας ἐξετάσωμεν, εἶπερ

εἰσι καθαράι. 83 Καὶ ταῦτα τῆς φθασάσης ἐξομολογήσεως μέρος· ὡς γὰρ σκότος ἡμῖν ἐκ νεφέλης ἐπήγαγες τὰς τῶν δεινῶν περιστάσεις, καὶ μακρὰν ὄντας ἀπὸ σοῦ κατεδίωξας, ἀπώλεσας νεκρῶν τῆ ἁμαρτία διὰ τῆς τιμωρίας. καὶ ἐπεὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν διόστων ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ ὡσπερ διατειχιζούσης νεφέλης, οὐκ ἔφθανεν ἡμῶν ἡ προσευχή πρὸς σε· οὐ γὰρ εἶχομεν «πτέρυγας περιστερᾶς» ὑπερίπτασθαί τε καὶ λέγειν· «ἐν τῷ θεῷ ὑπερβήσομαι τεῖχος». οὐ γὰρ ἦν εὐχερὲς παρελθεῖν τὴν ἁμαρτίαν, στερεὰν τε οὖσαν καὶ σκοτεινὴν καὶ πνεύματος ἄμοιρον ἀγίου. 84 Σύμμαχος· πτόησις. ὄλω στόματι κατέπιον ἡμᾶς, καὶ εἰς βάθος κακῶν ὑπηνέχθημεν φόβου καὶ ταραχῆς ἐμπλησθέντες· «ἐμπίπτει γὰρ εἰς ὃν ὠρυξε βόθρον» ὁ ἁμαρτωλὸς διδοὺς ὧν ἡμαρτε δίκας. καὶ ἐπεὶ «πρὸ συντριβῆς ἡγεῖται ὕβρις» κατὰ τὸν Σολομῶντα, τουτέστιν ὑπερηφανία, ἐπήρηθην τε καὶ συνετριβήμεν. ὅθεν ὁ Δαβὶδ μελωδεῖ· «μὴ ἐλθέτω μοι πούς ὑπερηφανίας, καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσαι με». 85 Καὶ τσαῦτα παθῶν τῶν δεδρακότων ὑπεραλγεῖ, οὕτως «ἡ ἀγάπη τὸ κακὸν οὐ λογίζεται». 86 Ἀντὶ τοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου κατεπονθήθη, καὶ οὐ σιγήσει ται τοῦ μὴ εἶναι ἔκνηψιν Σύμμαχος εἶπεν· ὁ ὀφθαλμὸς μου ἐπέμεινε, καὶ οὐκ ἐπαύσατο τοῦ μὴ εἶναι ἄνεσιν. δηλοῦσι δὲ οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα ὅτι καίπερ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκ πλήθους δακρῶν ἠσθενηκότων οὐ διέλειπον ὅμως, ἀνανήψαι τοῦ κλαυθμοῦ μὴ δυνάμενος, ὁ δὲ Σύμμαχος ὅτι ἐπέμεινά τε δακρῶν καὶ οὐ διέλειπον· προσευχή γὰρ ἐκτενὴς καὶ δακρῶν ἐπίτασις τὸν θεὸν ἐφέλκει πρὸς ἔλεον. 87 Κατακόπτει γὰρ με τὰ δάκρυα, φησί, καθάπερ ἄμπελον ἀκριβῆς τρυγητῆς· κατὰ δὲ Σύμμαχον, ὅτι κατεπόντισάν με τὰ δάκρυα, τῆ τῶν ἐν ὕδασι πνιγομένων μεταφορᾷ. ὑπομένων δὲ ὑπομενῶ τὸν κύριον, μέχρι τοῦ ἀποστρέφειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν. τὸ διακύψαι δὲ τὸν θεὸν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἡμᾶς ἀξιῶσαι δηλοῖ. ἐξῆ γεῖται δὲ τὸ παρὰ πάσας ἐπὶ πάσας ἐπενεγκῶν, τουτέστιν ἐπὶ ταῖς αὐτῶν συμφοραῖς· τὸ γὰρ θῆλυ γένος τοῦ τῶν ἀρρένων ἐλεεινότερον. 88 Ἡ ἄπέπονθε λέγει· ἐνεβλήθη γὰρ λάκκω καὶ ὅσον ἦκεν εἰς ἐκεῖ νους ἀπέθανεν, σωθεὶς δὲ παρ' ἐλπίδα ἐβόα μετὰ Δαβὶδ· «ἡ ψυχὴ μου ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων»· οὐ γὰρ ἦν «πεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν. ἢ τοίνυν δι' αὐτὸν φησιν ἢ καὶ τὰ τοῦ λαοῦ οἰκειούμενος πάθη. ἀλλὰ τὸ δωρεὰν περὶ αὐτοῦ εἰκότως ἂν λέγοιτο· τί γὰρ αὐτοὺς ἠδίκησεν, μᾶλλον δὲ οὐκ εὐεργέτησεν; 89 Ἐδίκασεν ὁ θεὸς ἀποκτείνας τὸν ψευδοπροφήτην καὶ τὸν βασιλέα παραδούς, καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ παραδούς τὸ ἔθνος εἰς ἄλωσιν. τὸ δὲ ἐγὼ ἐπ' ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, ὅτι βαρὺς ἦμην αὐτοῖς καὶ φαινόμενος. 90 Ἐλεγε καὶ πρόσθεν· «συντέλεσον αὐτούς, καὶ ἔσται σου ὁ λόγος ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καρδίας μου». ταῦτα γέγονε μετὰ τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπιβουλήν, ὅτε πανταχοῦ διεσπάρησαν· ἦλθε γὰρ ἐπ' αὐτούς «πᾶν αἶμα δίκαιον ἐκχυθέν». τὸ τοίνυν συντελέσαι δηλοῖ τὸ τέλος λαβεῖν τὴν κατ' αὐτούς λατρείαν, καὶ τὸ μηκέτι χρηματίζειν ἔθνος θεοῦ. 91 Τὸ ὑπερασπισμὸν καρδίας μόχθον αὐτοῖς, ὅτι δώσεις αὐτοῖς μόχθον εἰς αἴσθησιν τοῦ πόσου ὑπῆρχες ὑπερασπίζων αὐτῶν, ἵνα σὲ καὶ πάλιν ζητήσωσιν. εἰ δὲ μή, καταδιώξεις αὐτούς ἐν ὀργῇ σου. 92 Τῆς νῦν παρουσίας τετάρτης στοιχειώσεως ἀρχόμενος τὸν περὶ τῶν ἐπιφανῶν ἐξαιρέτως ἐπανέλαβε Θρῆνον, ἡμαυρῶσθαι λέγων τὴν ἐπιφάνειαν ἐκκεχυμένου τε δίκην ὕδατος ἠφανίσθαι. 93 Ἅγιοι δὲ ὡς ἐκλεκτοὶ διὰ τοὺς πατέρας ἢ διὰ τοὺς σὺν Ἰωακείμ ληφθέντας ἀγίους, οὐς ἀπέικασε σύκοις χρηστοῖς. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐξόδων δὲ τῶν ἀπὸ τῆς ἀγίας γῆς «ἀπαγουσῶν εἰς ἀπώλειαν» καὶ εἰς τὸν νοητὸν Βαβυλώνιον, «ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν». εἶποις δ' ἂν τὸν Θρῆνον καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ θεοσεβείας μεταβαλλόντων, εἶπερ εἶεν ἐπίσημοι καὶ πλάνης ἠγοῖντο τοῖς ἄλλοις, «καταλιπόντες μὲν τὴν πηγὴν τοῦ ζῶντος ὕδατος, γεγονότες δὲ λάκκοι συντετριμμένοι οἱ οὐ δύνανται στέγειν». ὅθεν εἰκότως ἐκχέονται περὶ τὴν πλάνην ἄωρι στένοντες. 94 Οἱ

κομώντες ἐπὶ πλούτῳ, φησὶν, ἢ καὶ χρυσοῦ τιμιώτεροι πῶς οὕτω τοῖς εὐτελέσι καὶ συντριβομένοις ἀπαχθέντες εἰς δουλείαν εἰκάσθησαν; ἔφη δὲ τούτοις αὐτοὺς ἀπεικάζεσθαι καὶ ἠνίκα κατελθὼν «εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως» λαβὼν ἀγγεῖον συνέτριψεν. ἀπὲι κάζει δὲ αὐτοὺς καὶ Ἡσαΐας πόλει πεσοῦση, «καὶ τὰ πτώματα» λέγων «αὐτῆς ἔσται ὡς συντρίμματα ἀγγείου ὄστρακίνου». 95 Περὶ λιμοῦ τῶν ἐνδόξων λέγει βρεφῶν, ὡς τῆς Ἱερουσαλήμ μηδὲ τοῖς ἀγρίοις ζώοις ὁμοίως θηλὴν αὐτοῖς προτεῖναι δεδυνημένης. ἢ δὲ τοῦ πάθους ὑπερβολὴ καὶ φύσεως λήθην ἐργάζεται. δράκοντας δὲ ἢ καὶ τὰς κατὰ Σύμμαχον Σειρήνας ἀκούσει τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ τοὺς ἑαυτῶν νεογνοὺς πονηρῶ θηλάσαντα γάλακτι. τοὶ οὗτοι δὲ οἱ ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἀσεβῶν εἰσαγόμενοι. 96 Πῶς γὰρ οὐ θυγατέρες οἱ ἐκτεθηλυμμένοι, οὐς καὶ Φαραὼ περιποιεῖται, φονεύων τοὺς ἄρρενας; οἱ καὶ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ἔρημον θεοῦ, καταβόσκονται, ἀποπτῆναι κατὰ τοὺς στρουθοκαμήλους μὴ δυνάμενοι, ἀλλὰ τὴν γῆν αἰεὶ διαθέοντες; τὸ γὰρ στρουθίον οὕτως ἐξέδωκε Σύμμαχος, τοὺς δὲ τούτων διδασκάλους οὐκ ἀπεικίως Σειρήνας ἐκάλεσεν. κατὰ γὰρ τὸν ἔξω μῦθον αὐτὰ διὰ τῆς ἡδονῆς τοὺς προστυχόντας ἀπώλλουσαν, ὡς περὶ οὖν τὸν ἰὸν ἐνδακόντες οἱ δράκοντες. ὄνειδίζει τοίνυν τοῖς δῆθεν ἀγαθοῖς διδασκάλοις, ὅτι μηδὲ τούτοις ὁμοίως περὶ τοὺς φοιτῶντας ἐσπούδασαν. 97 Ταῦτα πεπόνθασιν πολιορκούμενοι τε καὶ ἀπαγόμενοι. λέγοις δ' ἂν καὶ ὡς «λιμὸν ὑπέμειναν οὐκ ἄρτου, οὐχ ὕδατος» κατὰ τὸ λόγιον τὸ προφητικόν, «ἀλλὰ τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου». διὸ περὶ τῶν νεογνῶν αὐτῶν προφητεύει. 98 Ἱστορικῶς μὲν ἐπανῆλθεν ἐπὶ τὰ συμβάντα ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας, πρὸς δὲ διάνοιαν περὶ τοῦ λιμοῦ τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου φησὶν. 99 Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἔλεεινὸν οἱ πένητες οἱ κακούμενοι. τούτους δὲ θρηνεῖ καὶ Παῦλος, «ὧν ἡ υἰοθεσία» λέγων «καὶ ἡ δόξα». κενὰ γὰρ νῦν μελετῶντες οὐκ ἐντρυφῶσι Μωσῆ τε καὶ τοῖς προφήταις, ὡς τὸ «κατατρυφήσον τῷ κυρίῳ». οὐδεὶς γὰρ αὐτοῖς ὁ πέττων τὸν τρόφιμον λόγον, οὐδὲ τοῦ σιτευτοῦ μεταλαμβάνουσι μόσχου καίπερ αὐτοὶ τεθυκότες. διεξόδους δὲ καλεῖ τὰς διασπορὰς ἢ καὶ τὰς τῶν νομικῶν γραμμάτων παρατροπὰς. 100 Ἐτιθηνοῦντο τὸ πρὶν ἐπὶ κόκκου, τὸ μέλλον ἐκχεῖσθαι τοῦ σωτήρος αἷμα προφητικῶς προακούοντες, καὶ νῦν ἐκ τῶν γηίνων νοημάτων ῥακοδυτοῦντες. 101 Σύμμαχος τὸ μὲν ὡς περὶ σπουδῆς, ἐξαπίνης ἐξέδωκε, τὸ δὲ οὐκ ἐπόνεσαν, ἦν οὐκ ἔτρωσαν. τί γὰρ θεοῦ συντομώτερον λόγου φήσαντος; «ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» καὶ μόνῳ παραδόντος τῷ βούλεσθαι; ἢ ἀνομία δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὲρ τὴν Σοδόμων ἐμεγαλύνθη. οἱ μὲν τὸν φυσικὸν νόμον εἶχον μόνον, οἱ δὲ καὶ γραπτὸν καὶ προφήτας ὅσα τε παραδόξως ὁ θεὸς ἠργάζετο ἐν αὐτοῖς. κάκεινοι μὲν ἤμαρτον εἰς ἀγγέλους καὶ τοὺς ὁμοίους ἀνθρώπους; οὗτοι δὲ εἰς τὸν σωτήρα καὶ λυτρωτὴν πάλαι μὲν ἐξ Αἰγύπτου, νῦν δὲ δαιμόνων λατρείας, εἶπερ ἐδέξαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς ἐλθόντα προηγουμένως. «οὐκ ἀπεστάλην» γὰρ φησὶν «εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ». 102 Σύμμαχος; ἄχραντοι ἀφωρισμένοι αὐτῆς ὑπὲρ χιόνα, λαμπρότεροι γάλακτος, πυρρότεροι τὴν ἔξιν ὑπὲρ τὰ περίβλεπτα, σάπφιρος τὰ μέλη αὐτῶν, σκοτεινότερον ἀσβόλης τὸ εἶδος αὐτῶν. τοὺς ἀγίασαντας ἑαυτοὺς φησὶ τῷ θεῷ; Ἦγια σμένοι γὰρ τὸ Ναζιραῖοι δηλοῖ, οὕτω γὰρ Σύμμαχος καὶ Θεοδοτίων ἐν τῷ Ἀμὼς τοὺς ἡγιασμένους ἐξέδωκαν, Ναζιραίους εἰπόντες. μέμνηται τούτων καὶ Μωσῆς; ὁποῖος ἦν καὶ Σαμψών. ἦσαν δὲ καὶ παρὰ Ἰουδαίοις ἐπιφανεῖς. διὸ τὸ μὲν καθαρὸν αὐτῶν ἀντεξήτασε χιόνι, τὸ δὲ λαμπρὸν γάλακτι ἐπυρώθησαν δὲ τῇ ἀσκήσει δοκιμασθέντες ὧν ἐπηγγέλλοντο τῷ θεῷ, οἱ ἐκλεκτοὶ δὲ αὐτῶν (ὁ δηλοῖ τὸ ἀπόσπασμα) πολιτείαν οὐράνιον ἔχουσιν; τοιοῦτον γὰρ τῆς σαπφίρου τὸ χρῶμα. ἔχει δὲ καὶ χρυσιζούσας φλέβας, αἷς δὴ τὴν ἔξιν αὐτῶν ὁ Σύμμαχος ἀπεικάζει, τὸ ἀδιάφθορον ἔχουσαν καὶ τὸ διάπυρον κατὰ θεοσέβειαν. 103 Τῆς πνευματικῆς ἐξέπεσαν ἐλλάμψεως καὶ λιμῷ τῷ νοητῷ διετάκησαν, ὡς εἰκέναι ξύλοις ξηροῖς, τοῖς μὴ

«πεφυτευμένοι παρά ταῖς διεξόδοις τῶν ὑδάτων»· ὅποιοι νῦν οἱ παρ' αὐτοῖς ἱερεῖς μηδε μίαν ἔχοντες εὐτροφίαν πνευματικήν. καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν δέ, ὑπ' αἰσχύνης ἄκρας τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐμελαίνετο, ὅτι τοῖς ἄλλοις ὁμοίως ἁμαρτάνοντες ἀπήγοντο· ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τῶν κατασχυνομένων ἢ συνήθεια τῷ ὀνόματι κέχρηται. 104 Πολέμῳ γὰρ κρεῖττον συντόμως τελευτᾶν ἢ λιμῷ δαμασθῆναι δι' ἀπορίαν τῶν ἐν ἀγρῷ γεννημάτων . εἴποις δ' ἂν ῥομφαίαν εἶναι καὶ μάχαιραν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· «καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ», ὑφ' οὗ, φησὶν ἢ νύμφη, «τετρωμένη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ». λέγει δὲ καὶ ὁ Δαβίδ· «περὶ ζῶσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». ὑπὸ τοιαύτης πληγέντας ῥομφαίας καλὸν ὑπὸ τοὺς πόδας πεσεῖν Ἰησοῦ κατὰ τὸ «λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται», τὴν αὐτοῦ ὁμολογήσαντας βασιλείαν, ἀλλ' οὐχ ἀλῶναι λιμῷ ψυχικῷ. γέννημα γὰρ χώρας ὁ Χριστός, ὁ ἐν Βηθλεὲμ γεννηθείς, ὅπερ Οἶκος ἄρτου σημαίνεται, οὐπερ ἄγευστοι γεγονότες Ἰουδαῖοι εἰς δαιμόνων ἀπήχθησαν χώραν. ἀγρὸς δὲ ὁ εὐλογημένος ὑπὸ κυρίου καὶ λίαν εὐώδης, οὐπερ ἔπνεεν Ἰακώβ, δηλοῖ Χριστοῦ τὴν ἐκκλησίαν. 105 Ἴνα μὴ δόξωσιν αἱ γυναῖκες δι' ὠμότητα βεβρωκῆναι τὰ τέκνα, οἰκτίρμονας μὲν εἶναί φησιν· τῇ δὲ τῆς ἐνδείας ἀνάγκη προσάπτει τὸ πάθος. τὸ δὲ ἦσαν τὸ ἀνάψαι καὶ ὀπτῆσαι δηλοῖ, ὃ δὴ γέγονεν ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πολιορκίας· διὸ καὶ σύντριμμα καλεῖ τὴν παντελῆ τοῦ ἔθνους ἀπώλειαν. καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ τῶν Θρήνων στοιχειώσῃ τοῦ παρόντος μέμνηται πάθους. καὶ τοῦτο δὲ καὶ ἄλλα πάθη μετ' ἀκριβείας Ἰώσηπος ἐν τοῖς περὶ ἀλώσεως παρέδωκεν. 106 Μετὰ γὰρ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν συνετελέσθησαν. 107 Ἴσως μὲν καὶ διὰ τὸ τῶν τόπων ὄχυρόν καὶ τοῦ τείχους καὶ τὴν τῶν οἰκητόρων ἰσχύν, μάλιστα δὲ διὰ τὸν ἀεὶ τῆς πόλεως ὑπερησπικότα θεόν. καίτοι πρὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ εἰσελθῶν ὁ Αἰγύπτιος πολλάκις ἔλαβε τοὺς θησαυροὺς ἐκ τοῦ οἴκου κυρίου, ἀλλ' οὐ πορθήσας τὴν πόλιν· οὐ γὰρ ἄγαν ἔθλιβεν, εἰ καὶ ὑπῆρχεν ἐχθρός, πρὸς τὸ μηδὲ ἀπεμφαῖνον εἶναι καὶ δις καὶ τρίς τὸ παράδοξον γενέσθαι. λέγει δ' ἂν βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τοὺς δαίμονας τοὺς τῶν χοϊκῶν βασιλεύσαντας, περὶ ὧν εἴρηται· «παρέστησαν πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». περὶ ὧν οἵτινές εἰσιν ἐδήλωσε τὸ «εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν» καὶ τὸ «ἵνα γνωρισθῇ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ»· ὧντο γὰρ μὴ παραδίδοσθαι τὴν Ἰερουσαλήμ εἰς τέλος, μέχρι τοῦ ἔθνους τούτου τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν οἰόμενοι, μὴ δὲν εἰδότες περὶ Χριστοῦ. 108 Αἶμα δίκαιον κυρίως τὸ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, ὅπερ ἐκχέαντες τελέως ἀπώλοντο, ἐπὶ τοῖς τῶν προφητῶν αἵμασι μετρίως σωφρονιζόμενοι. 109 Σύμμαχος φησιν· ἀκατάστατοι ἐγένοντο, τυφλοὶ ἐν ταῖς ἐξόδοις, ἐφύρησαν ἐν αἵματι, ὥστε μὴ δύνασθαι ἄψασθαι τῆς ἐσθῆτος αὐτῶν. ἐργηγόρους ἢ γραφὴ τοὺς ἀγγέλους καλεῖ, ὡς παρὰ τῷ Δανιήλ. οὗτοι δὲ ἦσαν, δι' ὧν ἴσως καὶ ὁ διὰ Μωσέως νόμος ἐδόθη κατὰ τὸ «εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς νόμος». οὗτοι τοίνυν προσκαρτεροῦντες αὐτῇ καὶ τῷ θεῷ ναῶ, σαλευθέντες μετέστησαν. Ἰώσηπος γὰρ ἐν τοῖς περὶ ἀλώσεως ἱστορεῖ ὡς «νὺ κτωρ οἱ ἱερεῖς προσελθόντες εἰς τὸ ἱερόν, ὡσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν πρὸς τὰς λειτουργίας, πρῶτον μὲν κινήσεως ἔφασαν ἀντιλαμβάνεσθαι, μετὰ δὲ ταῦτα φωνῆς ἀθρόας· μεταβαίνωμεν ἐντεῦθεν»· ὅτε καὶ κατὰ Σύμμαχον ἀκατάστατοι καὶ ἀλήται γεγόνασιν καὶ τυφλοὶ, φησὶν, ἐν ταῖς ἐξόδοις. οὐ γὰρ «ἦν ὄρασις διαστέλλουσα»; οὐ βασιλεύς, οὐ προφήτης, οὐδὲ ἡγούμενος· «ἐξέλιπον» γὰρ ἐπεὶ «παρεγένετο ὧ ἀπέκειτο, ὃς ἦν προσδοκία ἐθνῶν». 110 Τοῖς ἀποστόλοις ἐντέλλεται ἐκ μέσου τῶν Ἰουδαίων φυγεῖν ἐπὶ τῷ αἵματι μολυνθέντων Χριστοῦ, τὴν δὲ κλῆσιν αὐτῶν καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἐπέτρεψεν. εἰ μὴ ἄρα τοῖς ἀποστόλοις καλεῖν εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἀκαθάρτους κελεύει, ὅπερ ἐποίησαν εἰπόντες· «ὕμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον

λαληθῆναι τὸν λόγον». μὴ βουλομένων δέ, προστάττει φυγεῖν, διό φασιν ὡς μὴ θελόντων τὸ «ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». 111 Δηλοῖ δὲ τὸ μὲν ἀνήφθησαν τὸ τῆς ἀλώσεως πῦρ, τὸ δὲ ἐσαλεύθησαν τὴν εἰς δουλείαν μετάστασιν, τὸ δὲ οὐ μὴ προσθῶσι τοῦ παροικεῖν ὅτι διηνεκῆ σχήσουσι παροικίαν, δευτέρας μηκέτι δεόμενοι. 112 Τὴν παρὰ Χριστοῦ τιμωρίαν δηλοῖ· λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ· «πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά». οὐκ ἐπιβλέπονται δὲ παρ' αὐτοῦ, μένοντες ὅπερ εἰσὶν· «ὅταν» γὰρ «εἰσέλθῃ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται» καὶ λοιπὸν ὡς πιστὸς ἐπιβλέπεται. εἰ δὲ γράφοιτο· μερὶς αὐτῶν, δηλὸν ὅτι τῶν ἐξιόντων ἐκ μέσου φησίν. περὶ δὲ τῶν πολεμίων τὸ πρόσωπον ἱερέων οὐκ ἔλαβον, πάντας γὰρ ἀπήγαγον. 113 Ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων ὁ λόγος εἶναι δοκεῖ, μετανοούντων ἐφ' οἷς Αἰγυπτίοις καὶ Ἀσσυρίοις πρὸς βοήθειαν ἐπηρείδοντο. λέγοιτο δ' ἂν ἀκολούθως ὑπὸ τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευσάντων· ἐξελίπο μὲν διακενῆς εἰς τὸν νόμον ἐλπίζοντες· ὁ γὰρ νόμος σώζει οὐδένα, καθάπερ εἶπεν ὁ Παῦλος. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ ἠρτημένοι τοῦ νόμου βοηθῆσαι μετὰ τὴν χάριν δυνήσονται. 114 Ὑπὸ γὰρ τοῦ σωτῆρος «ἀλιεῖς ἀνθρώπων» ἀποδειχθέντες οἱ μαθηταὶ ἐθήρευον Ἰουδαίους ταῖς φρεσὶ νηπίους, μὴ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον τῶν πατέρων αὐτῶν βαδίζειν ὁδόν· οὐσπερ δὴ καὶ ὁ σωτὴρ ὑπηνίττετο λέγων· «ἐάσατε τὰ παιδιά ἐλθεῖν πρὸς με». 115 Ἱστορεῖ γὰρ Ἰώσηπος ὡς οὐδὲ τὰ ὄρη τοὺς φεύγοντας διέσωσεν. ἐκεῖ τοίνυν ἡμᾶς ἔλκοντες ἤπτοντο, ἦγουν πρὸς δίκην ἀνήφθησαν καθ' ἡμῶν. νοοῖτο δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων ὧν «ἀνεκαινίσθη ὡς ἀετοῦ ἢ νεότης». 116 Τινὲς ἔφασαν ὡς ἐν τοῖς ἐξαιρέτοις διαφανέστερον τὸν Ἰωσίαν θρηνεῖ· ἤλπιζον γὰρ διὰ τῆς αὐτοῦ θεοσεβείας ἀνασταθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ ἐν μέσῳ ἐθνῶν εἰς δόξαν, ἐν μέσῳ γὰρ ἐθνῶν ἡ Ἱερουσαλήμ. τύπος δὲ οὗτος, φασί, Χριστοῦ, διὰ τὰς ἀνομίας τεθνηκῶς τοῦ λαοῦ. καίτοι οὐκ ἐν ταῖς τοῦ λαοῦ συνελήφθη διαφθοραῖς, ἀλλ' ὡς ἀπαγορεύσαντος τοῦ προφήτου συναντήσας Νεχαὼ Φαραῶ, καίπερ πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐθέλοντι μαχέσασθαι. κατὰ τοίνυν τὸν θεῖον ἀπόστολον «κάλυμμα τῷ προσώπῳ τῶν Ἰουδαίων ἐπίκειται Μωσέως ἀναγινωσκομένου· ἐὰν δὲ ἐπιστραφῇ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα· ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν». διὰ δὲ τοῦ προφήτου ῥητὸν πνεῦμα λέγει τὸν κύριον. οἷς οὖν ἐπίκειται κάλυμμα, οὐκ ἂν εἴποιεν· πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος, ἀλλ' οἱ «ἀνα κεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι», ὧν αἰεὶ πρὸ τῶν τῆς διανοίας ὀφθαλμῶν ἐστὶν ὁ κύριος· ὡς δηλὸν ὅτι τὸ ἐνεργῆσαν ἐν τοῖς προφήταις πνεῦμα ἦν ὁ Χριστός, ὃς καὶ ἐνανθρωπήσας φησίν· «αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρεμι», αὐτὸς ὧν πνεῦμα καὶ κύριος καὶ Χριστός. τοῦτον συνέλαβον οἱ διαφθείραντες πρῶτον ἐν ἑαυτοῖς τῆς θεοσεβείας τὰ σπέρματα. ἀλλ' ἡμεῖς οἱ προφήται οὐκ ἄλλον ἠγούμενοι τὸ πνεῦμα τοῦ προσώπου ἡμῶν, μετὰ τὴν ἡμῶν σύλληψιν μηκέτι τόπον ἔχοντες ἐν αὐτοῖς, ὑπὸ τῆ τοῦ Χριστοῦ σκιᾷ ζησόμεθα, οὐκέτι παρὰ Ἰουδαίους, ἀλλ' ἐν ὅλοις τοῖς ἔθνεσιν, ὅτε «ἀρθεῖσα ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀπ' αὐτῶν» διὰ τὸ κατὰ τοῦ Χριστοῦ τόλμημα «ἐδόθη τοῖς ἔθνεσιν». ἰδοὺ γὰρ ζῶσιν ἐν ἡμῖν οἱ προφῆται, λαλοῦντες περὶ αὐτοῦ καὶ κηρύσσοντες, ἀλλ' οὐκέτι παρ' ἐκείνοις, τοῖς ἔτι καὶ νῦν αὐτὸν ταῖς ἑαυτῶν διαφθοραῖς περιβάλλουσιν, ὁσημέραι βλασφημοῦντες αὐτόν. ὁ δὲ Ἀκύλας ἔφη πνεῦμα μυκτῆρων ἡμῶν, Σύμμαχος δὲ πνοὴ μυκτῆρων ἡμῶν. οἱ γὰρ θεοφιλεῖς διὰ παντὸς τὸν Χριστὸν ἀναπνέουσι, πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτὸν ἔχοντες. ἰστέον δὲ ὅτι ὡσπερ ὁ Χριστὸς πνεῦμα ὧν ἐν τοῖς προφήταις ἐλάλησεν, οὕτω καὶ ὁ πατήρ· λέγει γὰρ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ Παῦλος. «πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ». οὕτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ· «καλῶς εἶπεν ἐν Ἡσαΐα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀκοῆ ἀκούσητε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε». ἐν δὲ τῇ πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος εἰπὼν τὰ χαρίσματα, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ προφητεία, φησίν· «ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, χορηγοῦν

ἐκάστῳ καθὼς βούλεται»· τουτέστιν ἀϋθεντικῶς, οὐ δουλικῶς. λέγοις δ' ἂν πνεῦμα προσώπου Χριστόν, τὸν δωρησάμενον ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας· αὕτη γὰρ προφητῶν πρόσωπον, πνεῦμα δὲ τὸ χάρισμα, σκιά δὲ ὁ νόμος, «σκιά γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν». ἔζησαν οὖν ἐν ἡμῖν οἱ προφῆται καὶ ἐν τῇ τοῦ νόμου σκιά. τὸ οὖν χάρισμα τὸ προφητικόν, πρὸς ὃ βλέπει πάσης τῆς προφητείας ἢ ἔκβασις, Χριστός ἐστιν, τουτέστιν ἀπὸ Χριστοῦ. «τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός». ῥηθείη δὲ κἂν ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πιστῶν· «ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν»· οὗ εἴπομεν ἐν τῇ σκιά αὐτοῦ ζησόμεθα, τουτέστι κατὰ μίμησιν αὐτοῦ. λέγει γὰρ ὁ θεῖος ἀπόστολος· «μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ». 117 Ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἐξ Ἑδῶμ καὶ Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβ, ὑπερβολὴν αὐτοῖς προαγορεύων κακῶν (τοῦτο γὰρ τὸ μεθυσθῆσι καὶ ἀποχεῖς), περὶ ὧν φησι καὶ Δαβίδ· «μνήσθητι, κύριε, τῶν υἱῶν Ἑδῶμ τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλήμ, τῶν λεγόντων· ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε ἕως οὗ ὁ θεμέλιος ἐν αὐτῇ». ἀδελφοὶ γὰρ ὄντες καὶ γείτονες, τὸ προγονικὸν διεφύλαξαν μῖσος. περὶ δὲ Χριστοῦ φήσας. εἰς καιρὸν καὶ ταύτης ἐμνήσθη. τὴν γὰρ Γήϊνον προσαγορευομένην πορθεῖν ἔμελλεν ὁ Χριστός, οὐράνιον ἐργαζόμενος. ἀπειλητικὸν γὰρ ἡ ἀρετὴ τε καὶ γνώσις πρὸς τοὺς φιληδοῦντας πλάναις καὶ πάθεσιν, ὧν μέθη μὲν ἡ νέκρωσις τῆς σαρκός, ὑπερέκχυσις δὲ καὶ τὸ νεκρῶσαι ταύτης τὸ φρόνημα. 118 Ἰκανὴν ἐξέτισας δίκην, ἐν ἧ Ἑδῶμ διαδέξεται. τὸ δὲ οὐ προσθήσει τοῦ ἀποικίσει σε ἢ πρὸς τὴν ἀνάκλησίν φησιν (οὐ γὰρ ἐπιμενεῖς τῇ αἰχμαλωσίᾳ τὸ τέλειον μέτρον πληρώσασα· μειοῖ γὰρ τὴν δίκην ὁ θεός, οὐ προστίθησιν), ἤγουν εἰ πρὸς δευτέραν ὡς μὴ γενησομένην ἄλωσιν εἴρηται, πῶς ἢ μετ' ἐκείνην ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγένετο; μήποτε τοίνυν περὶ τῆς ἐσχάτης ὁ λόγος τῆς γεγονυίας διὰ Χριστόν, μεθ' ἣν οὐ γέγονεν ἕτερα. καὶ «πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν» τὴν ἀνομίαν ἀπολιπών· μεθ' ὃ λοιπὸν ἡ συντέλεια, καὶ τῶν γηίνων ἡ κόλασις, ἐκδεχομένης τῆς κρίσεως. ῥηθείη δ' ἂν καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ὁ λόγος, ἣτις ἐστὶ θυγάτηρ τῆς πάλαι συναγωγῆς («ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα τοῦ θεοῦ», ἐξέλιπε δὲ ταύτης ἡ ἀνομία διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος), ἦν οὐκέτι τοῖς ἐχθροῖς παραδίδωσιν ὁ φήσας· «ᾧδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετισάμην αὐτήν» καὶ τὸ «ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος», ὅτε καὶ τὴν ἀσέβειαν ἐστηλίτευσε τῶν φρονούντων τὰ γήϊνα.